

ISSN 1733-8239

Odonatrix

Biuletyn Sekcji Odonatologicznej Polskiego Towarzystwa Entomologicznego
Bulletin of the Odonatological Section of the Polish Entomological Society

---

Rok 2, numer 2 (lipiec 2006)

Polskie Towarzystwo Entomologiczne – Sekcja Odonatologiczna
Zakład Zoologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

REDAKCJA

Paweł Buczyński (Lublin) – redaktor naczelny

Edyta Buczyńska (Lublin)

Grzegorz Tończyk (Łódź)

Adres redakcji:

Odonatrix

Zakład Zoologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin

e-mail: pbuczyns@biotop.umcs.lublin.pl

czasopismo dostępne na stronie: <http://www.pte.au.poznan.pl> (dział „Sekcje”, poddział „Sekcja Odonatologiczna”, oraz: <http://www.odonata.pl/biuletyn.php>)

(available from <http://www.pte.au.poznan.pl>, in „Sekcje” – „Sekcja Odonatologiczna”, and from <http://www.odonata.pl/biuletyn.php>)

© Copyright by Polskie Towarzystwo Entomologiczne

ISSN 1733-8239

Data publikacji: 15.07.2006

Nakład: 95 egz.

Rysunek na okładce: © Edyta Buczyńska (2004)

Artykuły (Articles)

Uwagi o występowaniu *Aeshna affinis* Vander L. w województwie lubelskim

Paweł BUCZYŃSKI

Notes on the occurrence of Aeshna affinis Vander L. in the Lublin region. – Fifteen new localities of *Aeshna affinis* are given from the Lublin district (SE Poland). Data about the occurrence of the species in this region is compiled and discussed. *A. affinis* has been recorded more frequently, especially in the last years. Clear abatement towards the north and strong preferences for river valleys (81% of localities) as well as warm and shallow waters (95%) were observed. The occurrence of this species mainly in river valleys can be associated with the using them as migration tracks. The main track is probably the River Bug valley (>50% of localities).

Wstęp

Aeshna affinis jest gatunkiem śródziemnomorskim (DÉVAI 1976), w naszej części kontynentu migrantem: imagines wędrując na północ, pojawiają się regularnie w Europie środkowej. Obserwuje się rozród, łowi larwy i wylęgle z nich imagines, ale te populacje z reguły nie przeżywiają zimy.

Do niedawna *A. affinis* była w Polsce bardzo rzadka. Zmieniło się to w poprzedniej dekadzie, gdy odnotowano jej częstsze występowanie i przeżywanie przez niektóre populacje zimy (BERNARD, SAMOŁĄG 1994; BUCZYŃSKI 1999; BERNARD i in. 2002b). Wobec zmiany statusu gatunku, ostatnio (BERNARD i in. 2006) zaproponowano usunięcie go z polskiej Czerwonej listy zwierząt, na której znajduje się w kategorii LC („gatunek ostatniej troski”) (BERNARD i in. 2002a).

Mimo tej „degradacji” z rangi faunistycznego i zoogeograficznego rarytasu do roli mniej lub bardziej lokalnej ciekawostki, wciąż warto śledzić pojawianie się *A. affinis* w Polsce. W niniejszej pracy chcę przedstawić dotychczas niepublikowane stanowiska z terenu województwa lubelskiego i podsumować wiedzę o występowaniu omawianego gatunku na tym obszarze.

Metody i materiał

Materiał zebrano w latach 1995-2006, podczas różnych projektów faunistycznych i ekologicznych realizowanych w województwie lubelskim. Prowadzono obserwacje imagines z uwzględnieniem: liczebności, zachowań rozrodczych i występowania osobników juwenilnych. Systematycznie łowiono także larwy i zbierano wylinki.

Wykorzystano też materiał zebrany przez Dr. inż. Przemysława Stachyrę podczas badań nad biologią żołą (Merops apiaster L.).

Wyniki

Poniżej podano 15 nowych stanowisk *Aeshna affinis*, z użyciem następujących skrótów i symboli: rp – rezerwat przyrody, ♂ – samiec, ♀ – samica, L – larwa, Ex. – wylinka. Jeśli nie tego nie zaznaczono, materiał zebrał i oznaczył autor pracy.

1. Staw Pogorzelec 2 km E-SE od wsi **Gwzdów**, śródlęśny, dystroficzny, UTM: EB81 – 12 VIII 1998, 2 LL.

2. Torfowisko przejściowe przy Górze Kowalikowa (1,2 km E od wsi **Szklarnia**), EB90 – 11 VII 1996, 1 ♂ (terytorialny) nad wysychającym oczkiem wodnym.

3. **Momoty Górne**, staw rybny w rp „Lasy Janowskie, FB00 – 30 VII 1996, 1 ♂ (terytorialny), 17 IX 1996, 2 LL, leg. R. Stryjecki.

4. **Ignatówka**, rozległa piaskownia śródlęśna ze zbiornikami wodnymi, FB20 – 28 VII 2005, 4 ♂♂ polujące nad piaszczystą drogą prowadzącą do wyrobiska.

5. **Lublin**, dzielnica akademicka UMCS i Akademii Rolniczej, Plac Raabego i Czugały, FB07 – 14 VIII 2005, 1 ♀ polująca nad trawnikiem.

6. **Lublin**, dzielnica LSM, koło Domu Studenta Zaocznego UMCS, FB07 – 8 VIII 2005, 1 ♀ polująca nad trawnikiem.

7. Dolina Krzywej Rzeki (Ciemięgi) ok. 1 km W od wsi **Zalesie**, okresowy zbiornik na skraju lasy mieszanego i łąki, FB19 – 23 V 2006, 5 LL.

8. **Samokłęski**, stawy rybne, FB09 – 17 VIII 2005, 1 ♂ (terytorialny).

9. **Ślipcze**, dolina Bugu, okresowe rozlewiska łąkowe w zakolu Bugu, KS82 – 30 VI 2005, 2 Exx.

10. **Gródek**, dolina Bugu, skarpa lessowa pod gniazdem żołą, GB02 – 4 VIII 2003, 1 ♂ (martwy), leg. P. Stachyra.

11. **Strzyżów**, dolina Bugu, skarpa lessowa pod gniazdem żołą, KS93 – 1 VIII 1999, 1 ♂ (martwy), leg. P. Stachyra.

12. **Szuminka**, dolina Bugu, okresowy i trwały zbiornik łąkowy, FC71 – 13 VII 2006, kilka ♂♂, terytorialnych i polujących nad łąką.

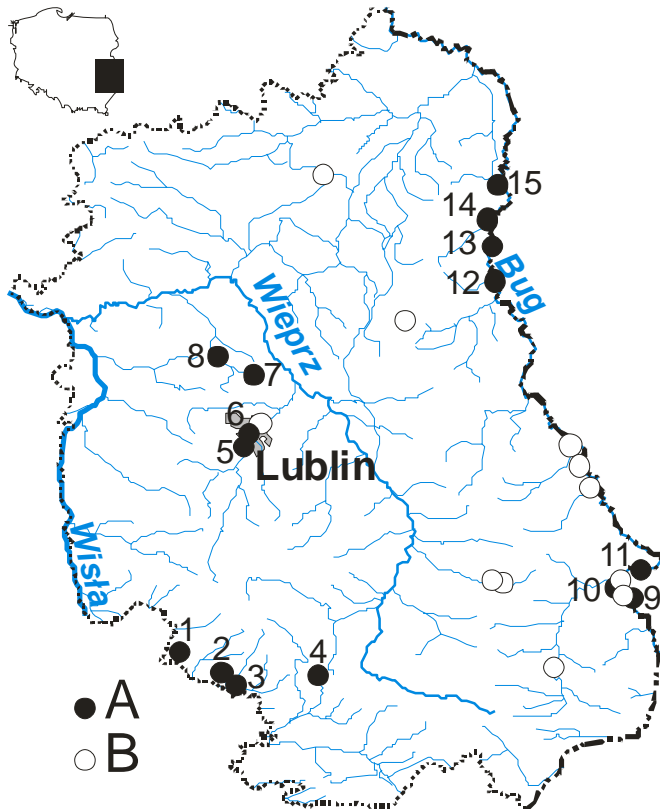
13. **Pawłuki**, dolina Bugu, eutroficzne starorzecze Bugu na łące, FC72 – 13 VII 2006, kilka terytorialnych ♂♂.

14. **Dolhobrody**, dolina Bugu, starorzecze w olsie, częściowo eksponowane na słońce, FC72 – 13 VII 2006, 1 terytorialny ♂.

15. **Jableczna**, dolina Bugu, eutroficzne starorzecze na łące przy zabytkowej cerkiewce, FC84 – 25 VIII 2005 i 13 VII 2006, każdorazowo kilka terytorialnych ♂♂.

Dyskusja

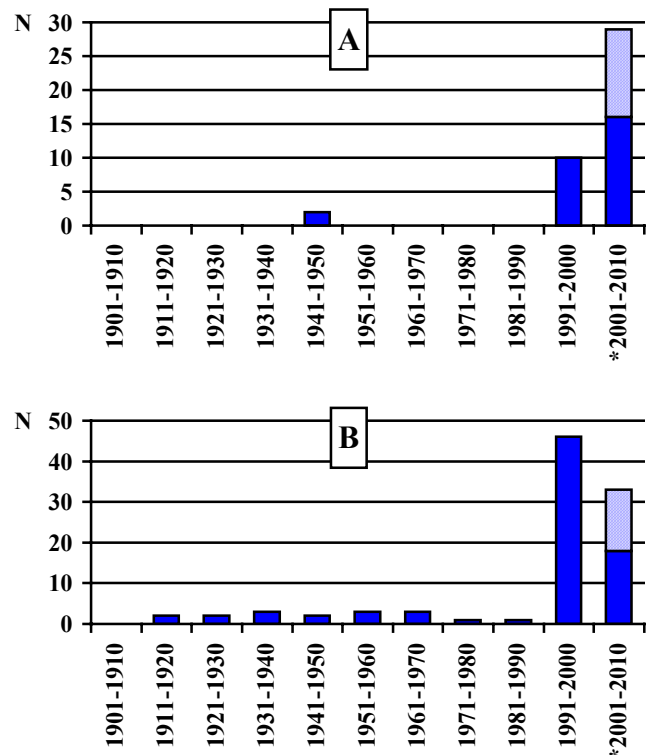
Zsumowanie danych nowych i z piśmiennictwa (BAZYLUK 1947, 2002; URBAŃSKI 1948; BUCZYŃSKI 1996a, 1996b, 1999, 2003, 2006; WYBRANIEC 2006) daje 26 stanowisk *A. affinis*, podanych dotąd z tere-nu województwa lubelskiego (Rys. 1).

Rys. 1. Stanowiska *Aeshna affinis* stwierdzone dotąd na Lubelszczyźnie: A – nowe stanowiska (numerycja jak w tekście), B – dane literaturowe.

Fig. 1. Localities of *Aeshna affinis* known hitherto in the Lublin region: A – new records (numbering like in the text), B – literature data.

Poza obserwacjami nad stawami w Siemieniu (BAZYLUK 1947, 2002) i ogólną wzmianką u URBAŃSKIEGO (1948), wszystkie doniesienia pochodzą z okresu po 1990 r. Jednak, niestety, dane historyczne o ważkach województwa są za skąpe, by analizować stopień nasilenia pojawów *Aeshna affinis*, choć takie nasilenie niewątpliwie ma miejsce. Jest to widoczne np. przy porównaniu liczb stwierdzeń w poprzedniej i bieżącej dekadzie. Odpowiada to trendom ogólnokrajowym, a nawet je przewyższa (przegląd u BERNARDA i in. 2002b oraz późniejsze dane: TOŃCZYK 2004; TOŃCZYK, PAKULNICKA 2004; WYBRANIEC 2006; dane w tej pracy) (Rys. 2).

Rys. 2. Stanowiska *Aeshna affinis* w województwie lubelskim (A) i Polsce (B). (* Ekstrapolacja na podstawie danych do VII 2006).

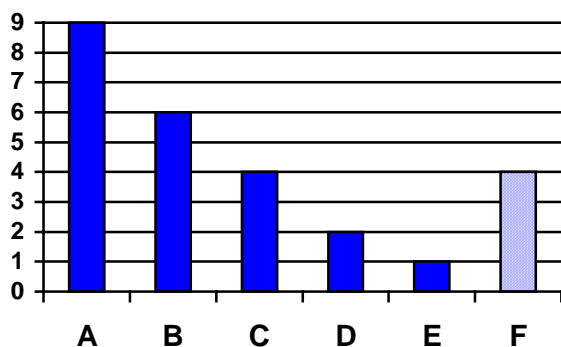
Fig. 2. Localities of *Aeshna affinis* in the Lublin district (A) and in Poland (B). (* Extrapolation on the basis of the data up to July, 2006).

Obraz rozmieszczenia gatunku przedstawiony na Rys. 1 zapewne nie w pełni odpowiada rzeczywistej proporcji liczb stanowisk w poszczególnych obszarach województwa – przynajmniej po części ilustrując żartobliwe powiedzenie, że najciekawsza fauna występuje w miejscach zamieszkania badaczy (w tym przypadku: w Lublinie i okolicach) oraz tam, gdzie prowadzono regularne badania (w Lasach Janowskich, dolinie Bugu, Lublinie i okolicach). Choć w ostatnich dwóch dekadach województwo lubelskie stało się jednym z najlepiej zbadanych odonatologicznie obszarów Polski (BERNARD i in. 2002b), niektóre jego części wciąż nie zostały jeszcze spenetrowane. Mimo to można odnotować pewne prawidłowości.

Przede wszystkim widać spadek liczby stanowisk na linii północ-południe, typowy dla gatunków „południowych”.

Druga, wyraźna prawidłowość to występowanie *Aeshna affinis* głównie w dolinach rzek, zwłaszcza dużych – aż 54% stwierdzeń pochodzi z doliny Bugu. Jednak mamy też stanowiska w dolinach mniejszych rzek w dorzeczu Wieprza (Wolicy, Bystrzyca Lubelskiej, Krzywej Rzeki, Mininy, Tyśmienicy) i Sanu (Czartosowej, Rakowej). Ogółem w dolinach rzek leży 81% znanych stanowisk.

Rozwój larw *Aeshna affinis* jest szybki i krótki: przeobrażenia zaczynają się pod koniec czerwca (BERNARD, SAMOŁĄG 1997; dane w tej pracy). Koło Poznania wylęg kończył się w lipcu (BERNARD, SAMOŁĄG 1997), na tym tle terminy odłowu larw na stanowiskach 1. i 3. są bardzo późne. Można przypuszczać, że przynajmniej na stanowisku 3. nie doszło do przeobrażenia. Podobne obserwacje w tym samym zbiorniku i w tym samym sezonie poczynił autor tej pracy dla innej ciepłolubnej ważki, *Sympetrum depressiusculum* (Sél.).

Rys. 3. Siedliska *A. affinis* w województwie lubelskim: A – drobne zbiorniki naturalne, B – stawy rybne, C – starorzecza, D – piaskownie, E – torfowiska, F – stwierdzenia z dala od wody.

Fig. 3. Habitats of *A. affinis* in the Lublin district: A – natural small water bodies, B – fish ponds, C – oxbow lakes, D – sand pits, E – peat bogs, F – far from water.

Takie tempo rozwoju warunkuje termofilność larw, za czym może iść preferowanie wód w dolinach rzek – których krajobraz ma obecnie, w epoce ich intensywnego wykorzystania rolniczego, zwykle charakter otwarty. Wskazują na to też preferowane siedliska: wszystkie stanowiska, na których notowano *A. affinis* nad lub w zbiorniku wodnym, to wody płytkie i ciepłe (Rys. 3). Innym wyjaśnieniem jest rozprzestrzenianie się gatunku przez indywidualne migracje: doliny rzek są dla *A. affinis*, jak i innych „południowych” gatunków ważek, korzystnymi szlakami migracyjnymi. Wskazują na to dane z części doliny Bugu o przebiegu południowym oraz ich zestawienie z obserwacjami niektórych gatunków w Polsce północno-wschodniej (JÖDICKE 1999; KALKMAN, DIJKSTRA 2000; THEUERKAUF, ROUYS 2001; BUCZYŃSKI 2006).

Można założyć, że jeśli obecnie obserwowane tendencje w regionalnej i krajowej odonofaunie utrzymają się, *Aeshna affinis* w krótkim czasie dołączy do gatunków regularnie stwierdzanych w dużej części Polski. Taki stan rzeczy już ma miejsce w niektórych południowych regionach kraju.

Podziękowania

Dziękuję Dr. inż. Przemysławowi Stachyrze za przekazanie dorosłych ważek z pokarmu żołąny, jak też Dr. Grzegorzowi Tończykowi za cenne uwagi do pierwszej wersji pracy.

Piśmiennictwo

- BAZYLUK W. 1947. Projekt rezerwatów torfowiskowych w okolicy Siemienia (powiat Radzyń Podlaski, województwo lubelskie). *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 3 (3/4): 58-61.
- BAZYLUK W. 2002. Materiały do fauny ważek (Odonata) okolicy Siemienia w województwie lubelskim. *Nowy Pamiętnik Fizjograficzny*, 1 (1): 45-52.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., ŁABĘDZKI A., TOŃCZYK G. 2002a. Wążki Odonata. [w:] Z. Głowaciński (red.), *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. Wyd. Instytutu Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 125-127.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. 2002b. Present state, threats and conservation of dragonflies (Odonata) in Poland. *Nature Conservation*, 59 (2): 53-71.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. 2006. Wążki jako przedmiot ochrony i narzędzie waloryzacji w Polsce: stan bieżący. [w:] P. Buczyński (red.), *Ochrona owadów w Polsce – Badania entomologiczne a obecna sytuacja prawna i organizacyjna ochrony przyrody*. Materiały konferencyjne. Zwierzyniec, 3-4 lipca 2006. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Poznań: 19.
- BERNARD R., SAMOŁĄG J. 1994. *Aeshna affinis* (Vander Linden, 1820) in Poland (Odonata: Aeshnidae). *Opuscula Zoologia Fluminensia*, 118: 1-7.
- BERNARD R., SAMOŁĄG J. 1997. Analysis of the emergence of *Aeshna affinis* Vander Linden, 1823 in the vicinity of Poznań, western Poland (Odonata: Aeshnidae). *Opuscula Zoologia Fluminensia*, 153: 1-12.
- BUCZYŃSKI P. 1996a. Wążki (Odonata) Poleskiego Parku Narodowego. *Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody*, 16 (2): 41-62.
- BUCZYŃSKI P. 1996b. Nowe stanowiska ważek (Odonata) ze wschodniej części Wyżyny Lubelskiej. *Wiadomości Entomologiczne*, 15 (1): 5-11.
- BUCZYŃSKI P. 1999. Dragonflies (Odonata) of sandpits in south-eastern Poland. *Acta Hydrobiologica*, 41 (3/4): 219-230.
- BUCZYŃSKI P. 2003. *Aeshna affinis* (Vander L.) (Odonata: Aeshnidae) w dolinie Bugu w roku

2000. Wiadomości Entomologiczne, 22 (1): 48-49.
- BU CZYŃSKI P. 2006. General notes about the dragonfly (Odonata) fauna of the River Bug valley in the Lublin Region (SE Poland). [w:] R. Buchwald (Red.), Habitat selection, reproductive behaviour and conservation of central-European dragonflies (*Odonata*). Proceedings of the 23rd Annual Meeting of the „Association of German-Speaking Odonatologists (GdO) at Oldenburg (Lower Saxony, Germany), 19.-21.3.2004. Aschenbeck & Isensee Universitätsverlag, Oldenburg: 73-80.
- DÉVAI G. 1976. A magyarországi szitakötő (Odonata) fauna chorológiai elemzése. Acta Biologica Debrecina, 13 (suppl. 1): 119-157.
- JÖDICKE R. 1999. Libellenbeobachtungen in Podlasie, Nordost-Polen. Libellula, 18 (3/4): 31-48.
- KALKMAN V.J., DIJKSTRA K.-D.B. 2000. The dragonflies of the Białowieża area, Poland and Belarus (Odonata). Opuscula Zoologica Fluminensia, 185: 1-19.
- THEUERKAUF J., ROUYS S. 2001. Habitats of Odonata in the Białowieża Forest and its surroundings (Poland). Fragmenta Faunistica, 44: 33-39.
- TOŃCZYK G. 2004. Ważki terenów zurbanizowanych – Odonata Parku im. Józefa Piłsudskiego w Łodzi. [w:] P. Buczyński, E. Serafin, A. Ptaszyńska (red.), Badania ważek, chrząszczy i chruścików na obszarach chronionych. Materiały II Krajowego Sympozjum Odonatologicznego, XXIX Sympozjum Sekcji Koleopterologicznej PTE, III Seminarium Trichopterologicznego, Urszulin, 21-23.V.2004 r. Wydawnictwo MANTIS, Olsztyn: 37.
- TOŃCZYK G., PAKULNICKA J. 2004. Wstępna analiza wybranych grup owadów wodnych (Odonata, Heteroptera i Coleoptera) Łodzi. [w:] P. Indykiewicz, T. Barczak (red.), Fauna miast Europy Środkowej 21. wieku. Wyd. LOGO, Bydgoszcz: 95-101.
- WYBRANIEC K. 2006. Wstępne wyniki badań ważek gminy Skierbieszów. Odonatrix, 2 (1): 17-19.
- URBAŃSKI J. 1948. Krytyczny przegląd ważek (Odonata) Polski. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sec. C, 3 (11): 289-317.

Notatki (Notes)

Przygoda z *Somatochlora sahlbergi* Trybom, 1889

Szymon Śniegula

The adventure with *Somatochlora sahlbergi* Trybom, 1889. – At the beginning of July 2004, I reached a decision to challenge myself and bike 4,5 thousand km one way in order to search for the population of *Somatochlora sahlbergi*. This happened in gorgeous regions of north-western Canada. The adventure started in Calgary (51° N) and ended in Inuvik (68° N). The search for treeline emerald started from the 28th day of my trip, from a place where a paved road transfers to a gravel road called Dempster Highway. The gravel highway stretches from 64° N to Inuvik. It runs through subarctic tundra and is underlain by permafrost. The investigation took place on meso and oligotrophic ponds, peat bogs and along creeks. The weather conditions and the date were adequate to see flying *S. sahlbergi*, but investigations usually ended by observations of another Odonata, mostly from families *Aeshna* and *Enallagma*. On August 2nd, while checking a small (8 x 4m) and approximately 1,3m deep peat bog located on the North slope of the Ogilvie Mountains range, a single male of *S. sahlbergi* was noticed. In addition to *Sphagnum* moss and lichens, the pond was surrounded also by single sedges and in a farther distance by low spruce trees and shrubby birch. The male was patrolling open wa-

ter, sometimes criss-crossing the pond over the water surface. The observations lasted 15 minutes, until treeline emerald left the pond and flew to the evergreen forest. *Somatochlora sahlbergi* is a far north dragonfly. It requires deep, cold water that is surrounded by moss but not necessary *Sphagnum*. Because of the severe climate, the right habitats are hard to check by scientists. Currently, it is hard to say how big is the whole population and in what degree this species is endangered. It should be noticed that treeline emerald would be probably a good indicator for environmental changes caused by global warming and in North Norway additionally, by acid rains.

Wprowadzenie

Pokonałem 8,5 tysiąca kilometrów na rowerze, głównie po to, żeby delektować się obserwacją patrolującego samca *Somatochlora sahlbergi* Trybom przez niecałe 15 minut. A stało się to w prześlicznym rejonie północno-zachodniej Kanady, na terytorium Yukon.

Wyprawa zaczęła się w olimpijskim mieście Calgary (51° N) a zakończyła w mieście Inuvik

(68° N), zamieszkałej głównie przez Indian. Wyruszyłem na początku lipca roku 2004 i podróżowałem przez niespełna 2 miesiące. Większość czasu pedałowałem, podziwiając widoki Kordylierów Kanady północno-zachodniej. Jednym z głównych celów przygody rowerowej była próba odnalezienia populacji holarktycznej ważki *Somatochlora sahlbergi*, która w Ameryce Północnej zasiedla rejon na północ od 64° N i na zachód od delty rzeki Mackenzie (CANNINGS, CANNINGS 1997; NEEDHAM, WESTFALL 1955; WALKER, CORBET 1975). Cel ten osiągnąłem, a widoku patrolującego swoje terytorium samca nie zapomnę do czasu następnej przygody z subarktyczną miedziopiersią.

Na wysokości koła podbiegunowego.
At the level of Polar Circle.

Krótką historią poszukiwań

Za populacją *Somatochlora sahlbergi* zacząłem węszyć, kiedy w 28. dniu podróży znalazłem się w miejscu, gdzie kończy się szosa asfaltowa a zaczyna droga żuźłowa (a to z powodu wiecznej zmarzliny!), o nazwie Dempster Highway. Żuźłowa autostrada zmierza na północ od 64° N aż pod 68° N. Ciągnie się ona przez subarktyczną tundrę do miejscowości Inuvik, czyli mojej mety. Ze względu na własne bezpieczeństwo przed licznymi niedźwiadkami czarnymi i grizzly (*Ursus americanus*, *U. arctos*) zasiedlającymi te rejony, poszukiwania odbywały się głównie przy niedaleko zlokalizowanych od drogi niewielkich mezo- i oligotroficznym jeziorkach, na torfowiskach i przy oczkach torfowych oraz wzdłuż rzeczek. Pogoda była ustabilizowana i odpowiednia, aby zobaczyć latające ważki. W dzień temperatura sięgała do ponad 30° C a w czasie „białych nocy” spadała nawet do 2-3° C (na szerokości geograficznej na północ od 64° N, tak duże dobowe fluktuacje temperatury o tej porze roku są normalnym zjawiskiem).

Okres na obserwację *S. sahlbergi* był również dobry, gdyż gatunek ten był wcześniej notowany

na obszarze Jukonu w okresie od 30 czerwca do 10 sierpnia (CANNINGS, CANNINGS 1997).

Jedno z interesujących subarktycznych siedlisk.
One of interesting subarctic localities.

Po kilku dniach wytrwałego penetrowania interesujących siedlisk, obserwacje kończyły się na kilku innych gatunkach ważek, głównie z rodzajów *Aeshna* i *Enallagma*. Czas uciekał, a ja prawie zrezygnowany i bez dobrego humoru pedałowałem dalej na północ. Zaczynałem powoli tracić ogromną wcześniej nadzieję na spotkanie „oko w oko” ze znaną mi do tej pory tylko z artykułów i zdjęć subarktyczną miedziopiersią. Coraz to rzadziej sprawdzałem, wydawać by się mogło, odpowiednie dla *S. sahlbergi* habitaty.

Wczesnym popołudniem dnia 2 sierpnia, jadąc przez północną stronę pasma gór Ogilvie (65° N), na wysokości doliny niewielkiej rzeki Engineer Creek, ok. 1 km na południe od mostu, gdzie Dempster Highway przecina tą rzekę, dostrzegłem niewielki zbiornik torfowiskowy, który przyciągnął moją uwagę. Zaparkowałem rower na poboczu żuźłowej autostrady i zacząłem powoli zbliżać się do zbiornika o wymiarach ok. 8m x 4m. Był on dosyć głęboki (głębokość do ok. 1,3 m) i otoczony płem sfagnowym (*Sphagnum* sp.). Na granicy pła i otwartej wody rosły pojedyncze turzyce (*Carex* sp.). Nieco dalej od zbiornika skarłowaciałe świerki (*Picea* sp.) oraz punktowo rosnące brzozy (*Betula* sp.), wysokie do 1,2 m, których liście zacięniały mchy oraz przysmak tamtejszych karibiu (*Rangifer tarandus*) – porosty. Wtenczas przypomniały mi się opisy siedlisk *S. sahlbergi* w jednym z artykułów S.G. Canningsa i R.A. Canningsa (CANNINGS, CANNINGS 1985) i znowu zaczęło mi się wydawać, że to miejsce jest pewniakiem. Po cichu marzyłem, że może w końcu teraz nadeszła pora...

I tak się stało.

Behavior

Samiec *Somatochlora sahlbergi*, jedyny osobnik na siedlisku, patrolował swoje terytorium latając dosyć szybko i nisko nad powierzchnią otwartej wody, przecinając często zbiornik po przekątnej. Latał też wzdłuż granicy pła i wody, ale to zdarzało się bardzo rzadko. Ani razu nie zauważyłem, żeby opuścił zbiornik w celu żerowania czy też patrolowania nad otwartym płem. W tym momencie ważne dla mnie było to, żeby nie stracić go z widoku, nie wystraszyć czy też nie ingerować w jego naturalną aktywność.

Po ok. 15 minutach osobnik prawdopodobnie z własnej woli opuścił zbiornik, odlatując do pobliskiego skarłowaciałego lasu iglastego. Ponad godzinę bezskutecznie oczekiwałem na jego powrót.

Opisany wyżej behavior samca w pełni zgadza się z opisem zachowania *S. sahlbergi* podanym w literaturze (CANNINGS, CANNINGS 1997). W cytowanej pracy autorzy zaznaczyli, że w ten sposób można go odróżnić od dwóch innych gatunków z tego samego rodzaju (*S. hudsonica*, *S. albicincta*), które mogą wystąpić na tych samych siedliskach. W odróżnieniu od *S. sahlbergi*, patrolują one terytorium latając wzdłuż roślinności przybrzeżnej.

Z powyższego wynika, że *Somatochlora sahlbergi* to gatunek wybitnie interesujący pod względem wymagań środowiskowych. Larwy żyją wyłącznie w zimnej i głębokiej wodzie (ASKEW 2004; BUTLER 1992; CANNINGS, CANNINGS 1985; dane w tej pracy), która jest zazwyczaj otoczona mszarem, ale nie zawsze tworzoną przez *Sphagnum* (CANNINGS, CANNINGS 1985). Warto dodać, że *S. sahlbergi* często występuje jako jedyny gatunek ważki w danym siedlisku (BUTLER 1992; KOSTERIN 1992). Takie warunki znaleźć może tylko na dalekiej północy Ameryki Północnej (patrz wyżej), Skandynawii (m.in. BUTLER 1992; PEDERSEN 1992; SAHLÉN 1994; VALLE 1931), na obszarze Syberii, zarówno północnej, jak i południowej, włącznie z Kamczatką (m.in. BELYŠEV 1973; BELYŠEV, OVODOV 1961; DUMONT i in. 2005; CHARITONOV 1975; HARITONOV, MALIKOVA 1998; KOSTERIN 1992).

Wskazówką do odnalezienia populacji subarktycznej miedziopiersi na obszarze Skandynawii, mogą być spostrzeżenia Sahléna (SAHLÉN inf. ustna), że jej siedliska są położone w pobliżu przynajmniej niewielkich powierzchni wieloletniej zmarzliny.

Surowe warunki klimatyczne, w których *S. sahlbergi* czuje się najlepiej, przyczyniają się do trudności w określeniu przez badaczy wielkości populacji. Brak również informacji na temat stop-

nia zagrożenia tego gatunku (CANNINGS S.G. inf. ustna). Można przypuszczać, że globalne ocieplenie, a w północnej Norwegii także kwaśne deszcze (OLSVIK, DOLMEN 1992), mogą pośrednio przyczynić się do kurczenia się populacji.

S. sahlbergi mogłaby w tym przypadku być doskonałym indykatorem zmian w biocenozach spowodowanych ocieplaniem się klimatu na obszarach subarktycznych całej Holarktyki (porównaj DANKS H.V. 1992).

Piśmiennictwo

- ASKEW R.R. 2004. The Dragonflies of Europe. Harley Books, Colchester.
- BELYŠEV B.F. 1973. Strekozy Sibiri. Vol. 1, part 2. Nauka, Novosibirsk.
- BELYŠEV B.F., OVODOV N. 1961. *Somatochlora sahlbergi* Trybom (Odonata, Insecta) v Južnoj Sibiri. Zoologičeskii Žurnal, 40: 1892-1893.
- BUTLER S.G. 1992. Notes on the collection and rearing out of the larva of *Somatochlora sahlbergi* Trybom from Finland (Odonata: Corduliidae). Opuscula Zoologica Fluminensia, 84: 1-5.
- CANNINGS S.G., CANNINGS R.A. 1985. The larva of *Somatochlora sahlbergi* Trybom, with notes on the species in the Yukon Territory, Canada (Anisoptera: Corduliidae). Odonatologica, 14 (4): 319-330.
- CANNINGS S.G., CANNINGS R.A. 1997. Dragonflies of the Yukon. [w:] H.V. Danks, J.A. Downes (Red.), Insects of the Yukon. Biological Survey of Canada (Terrestrial Arthropods), Ottawa: 169-200.
- CHARITONOV A.Ju. 1975. K biologii maloizvestnogo vida strekoz *Somatochlora sahlbergi* Trybom (Odonata, Corduliidae). [w:] Taksnomija i ekologija životnych Sibiri (Novye i maloizvestnye vidy fauny Sibiri. Vyp. 9). Novosibirsk, Nauka: 21-23.
- DANKS H.V. 1992. Arctic Insects as Indicators of Environmental Change. Arctic, 45 (2): 159-166.
- DUMONT H.J., HARITONOV A.Yu., KOSTERIN O.E., MALIKOVA E.I., POPOVA O. 2005. A review of the Odonata of Kamchatka Peninsula, Russia. Odonatologica, 34 (2): 131-153.
- HARITONOV A.Yu., MALIKOVA E.I. 1998. Odonata of the Russian Far East: a summary. Odonatologica, 27 (3): 375-381.
- KOSTERIN O.E. 1992. New findings of *Somatochlora sahlbergi* Trybom (Insecta, Odonata). Acta Hydroentomologica Latvica, 2: 22-26.
- NEEDHAM J.G. & WESTFALL M.J. 1955. A Manual

of the Dragonflies of North America (Anisoptera) Including the Greater Antilles and the Provinces of the Mexican Border. University of California Press, Berkeley and Los Angeles.

PEDERSEN H. 1992. *Somatochlora sahlbergi* Trybom 1889 (Odonata: Corduliidae) – a new species to Norway. Fauna Norvegica, Ser. B, 39 (1): 22.

SAHLÉN G. 1994. The dragonfly *Somatochlora*

sahlbergi Trybom 1889, found in northern Sweden (Odonata: Corduliidae). Entomologisk tidskrift, 115 (4): 137-142.

WALKER E.M., CORBET P.S. 1975. The Odonata of Canada and Alaska, Vol. 3. The University of Toronto Press, Toronto.

VALLE K.J. 1931. Materialien zur Odonatenfauna Finnlands. II. *Somatochlora sahlbergi* Trybom. Notulae Entomologiae, 11: 41-57.

Ważki (Odonata) Łodzi – dane z kolekcji Ernsta Koeppena

Grzegorz TOŃCZYK

Dragonflies (Odonata) of the City of Łódź – data from Ernst Koeppen's collection. – Data from a small collection of dragonflies caught in Łódź by Ernst Koeppen in 1941 and 1942. Four dragonfly species were found – the species which are also present in administrative borders of Łódź nowadays.

Przyrodnik interesuje się światem organizmów żywych niezależnie od czasów, w których przyszło mu żyć. Przykładem takiego podejścia jest opracowanie Ernsta Koeppena omawiającego faunę kręgowców Łodzi (KOEPPEN 1943), z czasów gdy miasto to było znane pod nazwą Litzmannstadt – na cześć generała wojsk niemieckich, Litzmanna, wsławionego dokonaniem militarnym w walkach o Łódź podczas I Wojny Światowej. Łódź była wtedy, podobnie jak duża część Polski, pod okupacją hitlerowskich Niemiec. Koeppen, znawca fauny, był w czasie wojny kierownikiem Miejskiego Muzeum Przyrodniczego w Łodzi (powstało w 1930 roku – obecnie Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Łódzkiego). Jego praca (oryginał maszynopisu przekazany Profesorowi Leszkowi Kazimierzowi Pawłowskiemu pozostaje w zbiorach bibliograficznych Katedry Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii UŁ), to wnikliwe studium fauny Łodzi i okolic, które do tej pory nie straciło swej aktualności (MARKOWSKI i in. 1998). W opracowaniu KOEPPENA (1943) nie ma wzmianki o bezkręgowcach, ale zachowały się materiały entomologiczne zbierane przez niego na terenie Łodzi. Nie jest to zbiór duży, zaledwie kilka fiolek, które zachowały się w Muzeum Przyrodniczym UŁ. Nie jest też jasne czy to cały zbiór, czy też tylko drobna część większej całości. Na etykietach przepisywanych w drugiej połowie lat 40-tych XX wieku przez Pana Zygmunta Śliwińskiego nie ma też dokładnej lokalizacji stanowisk, materiały nie były również oznaczone.

W zbiorach Ernsta Koeppena stwierdzono:

- ♀ *Lestes sponsa* (HANSEM.), Łódź, 31 VIII 1941, leg. E. Koeppen;
- ♀ *Sympetrum danae* (SULZ.), Łódź, 26 VI 1942, leg. E. Koeppen;
- ♀ *Sympetrum vulgatum* (L.), Łódź, 28 VII 1941, leg. E. Koeppen;
- ♂ *Ophiogomphus cecilia* (FOURCR.), Łódź, 2 VII 1942, leg. E. Koeppen.

Wszystkie z wyżej wymienionych gatunków obecnie również występują w granicach administracyjnych Łodzi (TOŃCZYK, PAKULNICKA 2004). *Lestes sponsa* i *Sympetrum vulgatum* są formami pospolitymi, które spotkać można zarówno w strefie śródmiejskiej jak i podmiejskiej. Związane są z licznymi na terenie miasta stawami parkowymi lub innymi zbiornikami wód stojących. *Sympetrum danae* i *Ophiogomphus cecilia* są ważkami rzadkimi, spotykanymi jedynie na obrzeżach miasta. Pierwszy z nich rozwija się w zatorfionych zbiornikach śródleśnych na terenie Lasu Łagiewnickiego oraz w kilku stawach na terenie Ogrodu Botanicznego. W trakcie prowadzonej ostatnio inwentaryzacji nie stwierdzono miejsc rozrodu *O. cecilia* – odnotowano jedynie nieliczne imagines tego gatunku.

Piśmiennictwo

- KOEPPEN E. 1943. Verzeichnis der im Naturkundemuseum Litzmanstddt gesammelten aufgestellten und beobachteten Wirbeltiere des Litzmanstädter Raumes. Litzmanstadt, Łódź.
- MARKOWSKI J., WOJCIECHOWSKI Z., KOWALCZYK J. K., TRANDA E., ŚLIWIŃSKI Z., SOSZYŃSKI B. 1998. Fauna Łodzi. Fundacja „Człowiek i Środowisko”, Łódź.
- TOŃCZYK G., PAKULNICKA J. 2004. Wstępna analiza wybranych grup owadów wodnych (Odonata, Heteroptera, Coleoptera) Łodzi. [w:] P. Indykiewicz, T. Barczak (red.), Fauna miast Europy Środkowej 21. wieku. Wyd. LOGO, Bydgoszcz: 95-101.

Notatki odonologiczne z okolic Jeziora Wigierskiego

Grzegorz TOŃCZYK

Odonatological notes from the vicinities of the Wigry Lake. – Two week reconnaissance of the area of the Wigry National Park let to record 26 species of dragonflies. To the most interesting species belonged: *Anax parthenope*, *Erythromma viridulum* and *Sympetrum pedemontanum*.

Jezioro Wigierskie i teren je otaczający, objęty ochroną w formie Wigierskiego Parku Narodowego, to rejon odznaczający się dużym bogactwem odonofauny. Według danych przedstawionych przez BUCZYŃSKIEGO, TOŃCZYKA (2004) na terenie Wigierskiego PN stwierdzono występowanie 51 gatunków ważek, co wśród parków narodowych stawia teren ten na drugim miejscu po Poleskim PN i Wielkopolskim PN, w których stwierdzono występowanie 52 gatunków. Duża liczba stwierdzonych gatunków, nie jest jednak wynikiem kompleksowych badań obejmujących okolice Jeziora Wigry. Większość danych pochodzi z cząstkowych opracowań dotyczących tylko niektórych części tego obszaru. Dane pochodzą z opracowań DEMELA (1924) i SUMIŃSKIEGO (1924, 1925) oraz kilku prac magisterskich wykonanych w Akademii Rolniczej im. Cieszkowskiego w Poznaniu. W syntetycznym opracowaniu BUCZYŃSKIEGO, TOŃCZYKA (2004) znalazły się też dane oryginalne autorów.

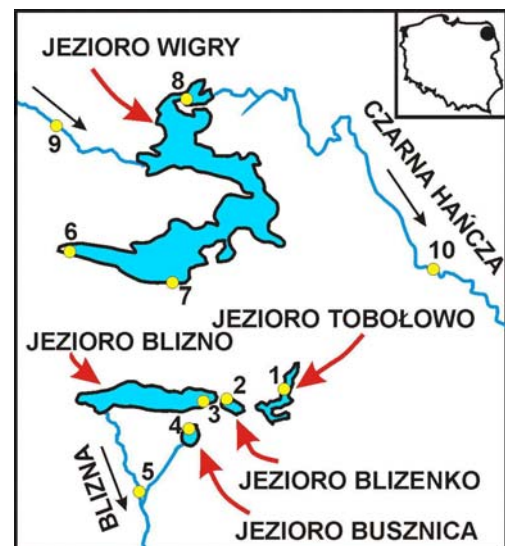
Niniejsze opracowanie dotyczące terenu Wigierskiego PN i jego najbliższych okolic jest wynikiem nieregularnych obserwacji przeprowadzonych podczas wyjazdu wakacyjnego autora na przełomie lipca i sierpnia 2005 roku. Zgromadzone dane są wynikiem obserwacji, odławiania pojedynczych imagines, zbierania wylinek i larw. Badania przeprowadzono na 10 stanowiskach reprezentujących siedliska jeziorne i rzeczne – ich rozmieszczenie zostało przedstawione na Rys. 1. Przez stanowisko należy rozumieć w przypadku jezior – odcinek długości około 100 m obejmujący zarówno strefę litoralu jak i otoczenia jeziora; w przypadku rzek na jednym stanowisku prace prowadzono na dwóch 50 m odcinkach obejmujących rzekę i jej otoczenie.

Badania przeprowadzono na 10 stanowiskach:

1. Jezioro Tobołowo w pobliżu miejscowości Kopanica.
2. Jezioro Blizenko w pobliżu miejscowości Danowskie.
3. Jezioro Blizno w pobliżu miejscowości Danowskie.
4. Jezioro Busznica – położone na południe od

Jez. Blizno.

5. Rzeka Blizna – na odcinku między Jez. Blizno a Jez. Długim Augustowskim w pobliżu miejsca znanego jako Uroczysko Powstańce.
6. Jezioro Wigry – Zatoka Uklei w pobliżu miejscowości Powały.
7. Jezioro Wigry w pobliżu punktu widokowego w miejscowości Bryzgiel.
8. Jezioro Wigry w pobliżu przystani żeglugi śródlądowej w Wigrach.
9. Rzeka Czarna Hańcza w okolicy miejscowości Sobolewo.
10. Rzeka Czarna Hańcza przy moście w Głębokim Brodzie.

Rys. 1. Rozmieszczenie badanych stanowisk (numeracja jak w tekście).

Fig. 1. Localisation of study sites (numbering like in the text).

Ogółem odnotowano występowanie 26 gatunków ważek (Tab. 1 na stronie 41). Wszystkie były już podawane z tego regionu (BUCZYŃSKI, TOŃCZYK 2004). Odnotowane ważki to głównie formy eurytopowe, z których jedna część stwierdzana jest w jeziorach, a druga część jest typowa dla rzek. Największą liczbę gatunków wykazano z Jez. Tobołowo – jednak jest to wynikiem najczęstszych kontroli na tym stanowisku i nie może świadczyć o największej różnorodności odonofauny spośród badanych jezior.

Najciekawszym z obserwowanych gatunków wydaje się być *Anax parthenope* (Sél.) (Fot. 1), który na badanych jeziorach okazał się najliczniej występującą ważką z podrzędu Anisoptera. Obserwacje te potwierdzają dane SUMIŃSKIEGO (1924,

1925) oraz BUCZYŃSKIEGO i in. (2001), z których wynika, że ten pontyjsko-śródziemnomorski gatunek – wg klasyfikacji DEVAL'ego (1976) – jest bardzo powszechny w najzimniejszym regionie Polski. Ciekawą obserwacją jest też wykazanie innego ciepłolubnego gatunku ważki – *Erythromma viridulum* (Charp.) z Jez. Tobołowo i Jez. Busznica. W pobliżu Jez. Busznica obserwowano też jednego samca *Sympetrum pedemontanum* (All.), wykazywanego w tym regionie dotychczas tylko z pojedynczego okazu złowionego na terenie Wigierskiego PN (BUCZYŃSKI, TOŃCZYK 2004). Gatunek ten, dość rzadko wykazywany, prawdopodobnie jest stałym elementem fauny północno-wschodniej Polski, co potwierdzają dane o jego rozmieszczeniu na Północnym Podlasiu podawane przez BYSTROWSKIEGO (2003).

Fot. 1. Samiec *Anax parthenope* (Sél.) złowiony nad Jeziorem Tobołowo (leg. A. Tończyk, fot. G. Tończyk).

Fot. 1. Male of *Anax parthenope* (Sél.) collected at Tobołowo Lake (leg. A. Tończyk, phot. G. Tończyk).

Tab. 1. Wykaz ważek stwierdzonych nad Jeziorem Wigry i w jego okolicach. Numeracja stanowisk jak na Rys. 1.
Tab. 1. Dragonflies recorded at the Wigry Lake and its vicinities. The numbering of localities like in the Fig. 1.

Gatunek – Species	Stanowiska – Localities									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. <i>Calopteryx virgo</i> (L.)	+		+		+				+	+
2. <i>Calopteryx splendens</i> (Harr.)					+				+	+
3. <i>Lestes sponsa</i> (Hansem.)	+					+				+
4. <i>Platycnemis pennipes</i> (Pall.)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5. <i>Ischnura elegans</i> (Vander L.)	+	+	+	+		+	+	+	+	+
6. <i>Enallagma cyathigerum</i> (Charp.)	+	+	+	+		+	+	+		
7. <i>Pyrrhosoma nymphula</i> (Sulz.)					+					
8. <i>Coenagrion puella</i> (L.)	+	+	+	+	+	+	+			+
9. <i>Coenagrion pulchellum</i> (Vander L.)		+		+		+	+			+
10. <i>Erythromma najas</i> (Hansem.)	+	+	+	+	+		+			+
11. <i>Erythromma viridulum</i> (Charp.)	+			+						
12. <i>Gomphus vulgatissimus</i> (L.)					+				+	+
13. <i>Ophiogomphus cecilia</i> (Fourcr.)		+			+				+	
14. <i>Onychogomphus forcipatus</i> (L.)					+				+	
15. <i>Aeshna cyanea</i> (O.F. Müll.)	+	+	+		+	+		+		+
16. <i>Aeshna grandis</i> (L.)	+	+		+				+		
17. <i>Aeshna mixta</i> Latr.	+	+	+	+				+		
18. <i>Anax parthenope</i> (Sél.)	+	+	+	+		+	+	+		
19. <i>Cordulia aenea</i> (L.)	+		+							
20. <i>Somatochlora metallica</i> (Vander L.)	+	+	+	+		+		+		+
21. <i>Libellula quadrimaculata</i> L.	+									
22. <i>Orthetrum cancellatum</i> (L.)	+	+	+	+				+	+	
23. <i>Sympetrum pedemontanum</i> (All.)				+						
24. <i>Sympetrum sanguineum</i> (O.F. Müll.)	+	+	+	+		+				+
25. <i>Sympetrum striolatum</i> (Charp.)	+						+	+		
26. <i>Sympetrum vulgatum</i> (L.)	+			+	+					+
Suma – Total:	19	14	13	15	11	10	8	10	8	13

Ciekawą i dobrze wykształconą fauną ważek charakteryzowały się również badane rzeki. Stwierdzenie na dwóch stanowiskach (rz. Blizna – Uro-

czyisko Powstańce i rz. Czarna Hańcza w okolicy Sobolewa), aż trzech gatunków z rodziny Gomphidae: *Gomphus vulgatissimus* L., *Ophiogomphus ce-*

cilia (FOUCR.) i *Onychogomphus forcipatus* (L.), świadczy zarówno o wysokiej jakości wód jak i o dużym stopniu naturalności badanych rzek. Zestaw gatunków stwierdzonych na omawianych wyżej dwóch stanowiskach oraz charakter badanych rzek stwarzał także możliwość wykazania z tego terenu rzadkiego w Polsce szklarnika leśnego – *Cordulegaster boltonii* (DONOV.). Mimo kilkukrotnych powtórzeń obserwacji nie odnotowano tego gatunku. Potwierdza to zdanie BERNARDA (2000), który badając rzeki w omawianym rejonie nie stwierdził występowania *C. boltonii*, tłumacząc to względami zoogeograficznymi, czyli słabnącą w części wschodniej areału częstotliwością występowania tego gatunku.

Fot. 2. Samiec *Ophiogomphus cecilia* (FOUCR.) w pajęczynie (Czarna Hańcza, Głęboki Bród, fot. G. Tończyk).

Fot. 2. Male of *Ophiogomphus cecilia* in a spider net (the river Czarna Hańcza in Głęboki Bród, phot. G. Tończyk).

Trzecie z badanych stanowisk rzecznych miało odmienny charakter (rzeka o wolnym przepływie wody, mocno zarośnięta roślinnością wodną), czego wyrazem jest stwierdzenie na nim 13 gatunków ważek, w tym wielu form typowych dla wód stoją-

cych. Nie stwierdzono na tym stanowisku przedstawicieli gadziogłówkowatych (Gomphidae) poza jednym osobnikiem *O. cecilia* znalezionym w pajęczynie (Fot. 2).

Piśmiennictwo

- BERNARD R. 2000. Stan wiedzy o występowaniu i biologii *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807) (*Odonata: Cordulegastridae*) w Polsce. Roczniki naukowe Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody „Salamandra”, 4: 55-87.
- BUCZYŃSKI P., CZACHOROWSKI S., LECHOWSKI L. 2001. Niektóre grupy owadów wodnych (*Odonata*, *Heteroptera*, *Coleoptera*, *Trichoptera*) projektowanego rezerwatu „Torfowiska wiszące nad jeziorem Jaczno” i okolic: wyniki wstępnych badań. Roczniki naukowe Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody „Salamandra”, 5: 27-42.
- BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. 2004. Rola parków narodowych w ochronie ważek (*Odonata*) w Polsce. Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody, 23 (3): 357-380.
- BYSTROWSKI C. 2003 (2002). Nowe dane o występowaniu *Sympetrum pedemontanum* (Allioni, 1766) (*Odonata*, *Libellulidae*) na Północnym Podlasiu. Nowy Pamiętnik Fizjograficzny, 1 (2): 209-214.
- DEMEL K. 1924. Ugrupowanie ekologiczne makrofauny w strefie litoralnej jeziora Wigierskiego. Prace Instytutu Nenckiego, 23: 1-49.
- DÉVAI G. 1976. The chorological research of the dragonfly (*Odonata*) fauna of Hungary. Acta Biologica Debrecina, 13 (suppl. 1): 119-157.
- SUMIŃSKI S. 1924. O występowaniu w Polsce *Anax parthenope* de Selys (*Odonata*, *Aeschnidae*). Annales zoologici Musei Poloniae, 2: 43-46.
- SUMIŃSKI S. 1925. Materiały do fauny ważek (*Odonata*) Polski: IV. Ważki zebrane nad Wigrami. Sprawozdania Komisji fizjograficznej, 58/59: 57-60.

Ważki (*Odonata*) obserwowane nad Zatoką Pucką

Grzegorz TOŃCZYK

Dragonflies (*Odonata*) recorded at the Puck Bay. – Short text presenting spring aspect of the dragonflies of the Puck Bay. 11 species were recorded of which *Coenagrion puella*, *Ischnura elegans*, *Erythromma najas*, *Enallagma cyathigerum* and *Orthetrum cancellatum* breed in salty waters of the Puck Bay.

Siedliskiem, w którym ważki rozwijają się najchętniej są różnego typu słodkie wody śródlądowe. W wodach słonych i słonawych stwierdzane są rzadko ale regularnie (CORBET 1999, LINDBERG 1948, MIELEWCZYK 1970). Wiele gatunków wykazuje dość dużą odporność na zasolenie sięgające 10 ‰ (LINDBERG 1948). Stąd mocno wysłodzone

zatoki bałtyckie wydają się być siedliskiem, w którym mogą się rozwijać larwy ważek. Danych z Polski wskazujących na rozwój ważek w wodach morskich jest bardzo niewiele, dane o rozwoju kilku gatunków można znaleźć w opracowaniach ŻMUDZIŃSKIEGO (1957) i MUSIAŁA (1988). Informacje o występowaniu ważek w słonawych zbiornikach śródlądowych można znaleźć w opracowaniach MIELEWCZYKA (1970) i BUCZYŃSKIEGO (2005). Zagadnienie to nie zostało również zbadane podczas prac nad ważkami Mierzei Helskiej, które zostały przeprowadzone w latach 1967-1969 (MIELEWCZYK 1971).

Rys. 1. Rozmieszczenie badanych stanowisk nad Zatoką Pucką.

Fig. 1. Arrangement of study sites at the Puck Bay.

Zatoka Pucka charakteryzuje się niewielkim zasoleniem kształtującym się w zakresie 6,70-8,00 ‰ w wodach otwartych i znacznie mniejszym w strefie brzegowej, np. 3,84-6,83 ‰ w okolicach Pucka (NOWACKI 1993). Takie warunki siedliskowe umożliwiają rozwój wielu owadom, jednak w opracowaniach opisujących makrozoobentos zatoki wszystkie zaliczone są do jednej kategorii „Insecta – larwy” bez dalszych szczegółów (WIKTOR 1993). Brak oznaczeń tej grupy bezkręgowców uniemożliwia dalsze analizy. Należy sądzić, że w tej grupie przynajmniej część form to larwy ważek. Jest to tym bardziej ciekawe, że larwy owadów odnotowywane były zarówno w części wewnętrznej jak i zewnętrznej akwenu od głębokości 3-5 m do głę-

bokości 30-35 m.

Dane dotyczące występowania ważek w Zatoce Puckiej zgromadzono podczas kilkudniowego wyjazdu pod koniec maja 1998 roku. Badaniami objęto stanowiska położone w okolicach miejscowości: Hel, Jastarnia, Kuźnica, Władysławowo, Swarzewo, Rzucewo i Rewa (Rys.1). Dla zachowania jednoznaczności wyników odnotowywano tylko ważki spotkane w strefie brzegowej Zatoki Puckiej, a zatem faktycznie stwierdzone tylko nad morzem. Ważek nie zaobserwowano jedynie w okolicach Helu, na pozostałych stanowiskach odłowiono larwy, zebrano wylinki lub obserwowano imagines (jednorazowa eksploracja późną wiosną 1998 roku pozwala jedynie na przedstawienie aspektu wiosennej odonatofauny Zatoki Puckiej).

Na badanych stanowiskach wykazano:

1. **Hel**, 27 V 1998 r. – nie stwierdzono ważek.
2. **Jastarnia**, 27 V 1998 r.: ♀♂ *Coenagrion puella* (L.) (in copula); ♂♂ *Ischnura elegans* (VANDER L.); ♂ *Libellula depressa* L.; ♀ *Orthetrum cancellatum* (L.).
3. **Kuźnica**, 26 V 1998 r.: ♂ *Coenagrion puella*; ♀♀♂♂ *Ischnura elegans* (in copula); ♂ *Cordulia aenea* (L.).
4. **Władysławowo**, 26 V 1998 r.: ♀♀♂♂ *Coenagrion puella* (in copula); ♂♂ *Ischnura elegans*; 2L *Erythromma najas* (HANSEM.); 3L *Enallagma cyathigerum* (CHARP.); 2L, 2 Ex., ♀♀♂♂ *Orthetrum cancellatum*. Dodatkowo na tym stanowisku na pobliskiej łące odłowiono ♂ *Sympetma paedisca* (BRAU.).
5. **Swarzewo**, 27 V 1998 r.: ♂ *Libellula quadrimaculata* L.; ♀♀♂♂ *Orthetrum cancellatum*.
6. **Rzucewo**, 27 V 1998 r.: ♀♀♂♂ *Coenagrion puella*; ♂ *Erythromma najas*; ♂ *Cordulia aenea*.
7. **Rewa**, 27 V 1998 r.: ♂ *Calopteryx virgo* (L.); ♀♀♂♂ *Platycnemis pennipes* (PALL.).

Ogółem krótki rekonesans obejmujący siedem stanowisk położonych wzdłuż brzegów Zatoki Puckiej pozwolił na wykazanie 11 gatunków ważek. Większość z nich została już stwierdzona w opisywanym regionie przez MIELEWCZYKA (1971). Stwierdzenie rozwoju kilku gatunków potwierdza doniesienia literaturowe (MIELEWCZYK 1970, LINDBERG 1948) wskazujące, że ważki mogą rozwijać się w wysłodzonych wodach morskich, będąc stałym elementem fauny płytkich zatok.

Z przedstawionym zagadnieniem wiążą się także dwie informacje o ważkach obserwowanych nad brzegiem morza w 2004 roku. Obserwacje pochodzą z okolic Gdańska. 8 VIII 2004 r. obserwowano ♂ *Aeshna grandis* (L.) latającego wzdłuż falochronu na Westerplatte. Natomiast 10 VIII

2004 r. nad plażą na Stogach obserwowano licznie pojawiające się ♂♂ *Aeshna cyanea* (O.F. MÜLL.) i *A. mixta* LATR. oraz kilkanaście osobników (♂♂) *Sympetrum sanguineum* (O.F. MÜLL.), które latały pośród pasa wydm.

Piśmiennictwo

- BUCZYŃSKI P. 2005. Materiały do znajomości ważek (Odonata) Lubelszczyzny. Część III. Zbiory Katedry Zoologii i Hydrobiologii AR w Lublinie. Wiadomości Entomologiczne, 24 (4): 197-212.
- CORBET P.S. 1999. Dragonflies. Biology and ecology of Odonata. Harley Books, Colchester.
- LINDBERG H. 1948. Zur Kenntnis der Insektenfauna im Brackwasser des Balischen Meeres. Commentationes biologicae. Societas scientiarum fennica, 10 (9): 1-206.
- MIELEWCZYK S. 1970. Odonata i Heteroptera rezer-

watu Ptasi Raj koło Gdańska ze szczególnym uwzględnieniem słonawego jeziora. Fragmenta Faunistica, 15: 343-363.

- MIELEWCZYK S. 1971. Ważki (Odonata) Mierzei Helskiej. Polskie Pismo Entomologiczne, 41: 361-369.
- NOWACKI J. 1993. Hydrofizyka Zatoki. 5.1. Termika, zasolenie i gęstość wody. [w:] K. Korzeniowski (red.), Zatoka Pucka. Instytut Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk: 79-111.
- WIKTOR K. 1993. Biocenozy. 8.10. Makrozoobentos. [w:] K. Korzeniowski (red.), Zatoka Pucka. Instytut Oceanografii Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk: 442-453.
- ŻMUDZIŃSKI L. 1957. Zoobentos Zlewu Wiślanego. Prace Morskiego Instytutu Rybactwa, 9: 453-500

Sprawozdania i komunikaty (Reports and announcements)

25. coroczny zjazd Towarzystwa Odonatologów Niemieckojęzycznych (GdO), Essen (Niemcy), 17-19.03.2006

Paweł BUCZYŃSKI

25. annual meeting of the Society of German-Speaking Odonatologists (GdO), Essen (Germany), March 17-19, 2006. – Presentation of course and themes of symposium. Particular attention was payed to some speeches concerning ecology and protection of dragonflies.

Tegoroczny zjazd GdO odbył się w sercu Zagłębia Rury, w Essen. Wzięło w nim udział ok. 150 osób z 10 krajów: Austrii, Francji, Holandii, Belgii, Niemiec, Peru, Polski, Słowacji, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii i Włoch. Obradowano po niemiecku i angielsku. Zaprezentowano 23 referaty, trzy postery i dwa filmy. Obrad nie dzielono na sesje problemowe, ale układ referatów stworzył swojego rodzaju bloki tematyczne.

Jak zwykle zaczęło się od wystąpień o ważkach terenu, na którym miała miejsce konferencja – a więc o Essen (K.-J. Conze) i dolinie Rury (M. Schlüpmann i in.), okręgu Coeseld (E.G. Schmidt), Nadrenii Północnej-Westfalii (K.-J. Conze i N. Menke). Ukazały one w szerokim kontekście skład lokalnej fauny, jej zmiany i zagrożenia.

Dalej nastąpiły wystąpienia z zakresu paleontologii. W. Zessin omówił kopalną rodzinę Protomyrmeleontidae i jej powiązania ze współczesnymi ważkami. T. Brockhaus przedstawił stan wiedzy o

ważkach Środkowych Niemiec w czasie zlodowacenia Wisły i zaproponował kierunki dalszych badań tej problematyki.

Następnie odbyła się krótka sesja posterowa, z plakatami o: ważkach w pokarmie żołądka (P. Buczyński, P. Stachyra); priorytetowych gatunkach ważek w Czechach i na Słowacji (E. Bulanková, A. Dolný); tropikalnej rodzinie Dictyodidae (S.V. Ober, E.-G. Burmeister).

Kolejne referaty dotyczyły behawioru i ekologii ważek. K. Koch omówiła zależności wielkości i kształtu jaj od sposobu zachowania imago podczas owipozycji. H. Wildermuth przedstawił, jak terytoria samców *Somatochlora metallica* przesuwają się w ciągu sezonu z łąd nad wodę, po czym wskazał zmiany temperatury powietrza jako przyczynę tego ciekawego zjawiska. K. Baumann i M. Aletsee omówili ekologię i zoogeografię *Somatochlora alpestris* (pierwszy referat) i *S. arctica* (o boje prelegenci). W dobrym skądinąd referacie M. Aletsee raz było oparcie analiz dysjunkcji *S. arctica* i stawianie na tej podstawie hipotez o postglacjalnym zasiedlaniu Europy, na monografii ASKEW (2004) – wyjątkowo źle przedstawiającej rozmieszczenie gatunku w dawnych „demoludach”, czyli na obszarze kluczowym dla takich rozważań. To

nie pierwszy przypadek, gdy widzę bezkrytyczne powielanie błędnych danych zasięgowych z tej książki. Może czas na jej krytyczną recenzję w jakimś czasopiśmie o międzynarodowym zasięgu?

Z dużym zainteresowaniem przyjęto referat S. Hardersena o zastosowaniu telemetrii w badaniach ważek. Przedstawił on system radaru harmonicznego (harmonic radar); mocowana na ciele zwierzęcia antena jest pasywna i nie wymaga zasilania, stąd waży tylko 0,025 g. Umożliwia ona lokalizację z odległości do 90 m. Koszt anteny wynosi poniżej 1 euro, drogi jest jedynie radar. Autor demonstrował zalety systemu na przykładzie badań nad miejscami pobytu dorosłych *Libellula fulva* podczas dojrzwania po przeobrażeniu.

Kolejne wystąpienia dotyczyły: metapopulacji *Sympetrum pedemontanum* (K. i E. Westermanno- wie), pionowego rozmieszczenia Aeshnidae w peruwiańskich Andach (J. Hoffmann) i wybranych zagadnień behawioru rozrodczego południowoazjatyckich Chlorocyphidae (A. Günther). Jak zwykle duże wrażenie zrobił referat K. Westermanna, badacza pomysłowego i ogromnie dokładnego. J. Hoffman, po równie dobrym wystąpieniu, złożył ciekawą propozycję: poszukiwani są współpracownicy do badań w Andach, np. w ramach urlopu. Takie osoby mają pokryte koszty pobytu, muszą na swój koszt jedynie dojechać do Peru.

Na tym zakończył się pierwszy dzień obrad. Po walnym zgromadzeniu członków GdO przenieśliśmy się do Cafe Kokerei. To miejsce dobrze oddaje charakter Zagłębia Rury, podobnego do naszego Śląska. Kawiarnię urządzono w budynkach nieczynnej kopalni, stąd specyficzny, postindustrialny urok – wejście jak do bunkra, gołe betonowe ściany, na nich rozmaite rury i przewody, za szybą urzędzenia górnicze. Oprócz odbywających się przy winie i piwie, gorących dyskusji na tematy ważkowe (i nie tylko), mieliśmy okazję obejrzeć dwa doskonale filmy H. Kuhrmanna o ważkach wód bieżących, głównie szklarnikach. Miało to aspekty nie tylko estetyczne i naukowe: jako że w Essen było niemal równie zimno jak na wschodzie Polski, w pomieszczeniu z ekranem panowała temperatura 12 °C. Tak więc następnego dnia znacząco wzrosła liczba osób kaszlących i kichających.

Drugi dzień obrad rozpoczęło mocne uderzenie – referat D.J. Thompsona o strukturze populacji *Coenagrion mercuriale* w Wielkiej Brytanii. Wyniki badań opartych na znakowaniu imagines (ponad 10.000 osobników!, prace z udziałem 60 wolontariuszy) i wielu analizach DNA, wskazują na powiązania między populacjami, „erodowanie” różnorodności genetycznej w brzeźnych populacjach i nie-

bezpieczeństwo zaniku części z nich. Był to pokaz, jak przydatne są nowoczesne metody badawcze. I, niestety, jak drogie: w polskich warunkach takie badania są trudne do pomyślenia.

Po D.J. Thompsonie wystąpiła K. Röhr, omawiając ekologię *C. mercuriale* w Nadrenii-Westfalii. Po niej – W. Zimmermann, z prezentacją atlasu rozmieszczenia ważek w Turynii. Po tym referacie ówże atlas, sprzedawany na sali obrad, rozszedł się jak przysłowiowe ciepłe bułeczki.

W dalszej kolejności przedstawiano dane o ważkach wód bieżących.

J.-P. Boudot omówił występowanie *Oxygastra curtisii*, tradycyjnie uważanej za gatunek czystolubny, w rzekach północno-wschodniej Francji na tle danych o jakości wody. Wyniki okazały się podobne jak w nowszych badaniach Gomphidae, także w Polsce: *O. curtisii* dobrze znosi zarówno deficyty tlenowe (rozwój przy <3 mg/l O₂), jak i stosunkowo duże (choć oczywiście nie skrajne) stężenia wielu zanieczyszczeń. Tak więc przyczyn regresu gatunku należy szukać gdzie indziej, niż w zanieczyszczeniu wód.

R. Osterwalder przedstawił działania prowadzone na rzecz odbudowy naturalnych siedlisk rzecznych w kantonie Aargau (Szwajcaria). Po renaturyzacji części brzegów rzek i wybudowaniu sztucznych odnóg, nowe siedliska zostały bardzo szybko zasiedlone przez Gomphidae (dryf?), osiągające w nich wysokie liczebności.

I. Hiekel ukazała zagrożenia *Ophiogomphus cecilia* w Szpewie na terenie Brandenburgii i podejmowane działania ochronne.

W kolejnym referacie J. Ott przedstawił zmiany, jakie nastąpiły w ostatnich, ciepłych i suchych latach, w rezerwacie biosfery „Pfälzerwald”. Był to interesujący przyczynek do dyskusji nad wpływem zmian klimatu na lokalne zgrupowania ważek. W tym przypadku, wskutek wysychania siedlisk nastąpił zanik lub osłabienie populacji szeregu gatunków (*Coenagrion hastulatum*, *Aeshna juncea*, *Somatochlora arctica*, *Leucorrhinia dubia*), co skutkuje rujną wielu prowadzonych już długie lata programów ochronnych.

Niezmiernie interesujące było wystąpienie R. Buchwalda. Omówił on znaczenie i metody analizy roślinności podczas badań nad ważkami. Jest to forpoczta większej publikacji na ten temat, na którą czekam z dużą niecierpliwością.

Jako ostatni wystąpili H. Hunger i F.-J. Schiel, z omówieniem nowej Czerwonej listy ważek Badenii-Wirtembergii. Była to okazja do zapoznania się z nowymi, ścisłymi i bardziej niż wcześniejsze obiektywnymi kryteriami zagrożeń, jakie wprowa-

dził Bundesamt für Naturschutz, i ich praktycznym zastosowaniem.

I tak oto, po dwóch dniach intensywnych obrad, rozstaliśmy się. Następne spotkanie – w Dreźnie w marcu roku 2007, w gościnie u Thomasa

Brockhausa.

Piśmiennictwo

ASKEW R.R. 2004. The dragonflies of Europe (revised edition). Harley Books, Colchester.

Literatura i recenzje (*Literature and reviews*)

„Świtezianka” – zakazany biuletyn

Grzegorz TOŃCZYK

„Świtezianka” – a foribben newsletter. – *Short story of the trial of origins of bulletin called „Świtezianka”. The bulletin was about to be published in the middle of the 80s. It was the initiative of doctor Stefan Mielewczyk. However, the bulletin „Świtezianka” was never published due to the objection of comunistic authorities of the then Poland.*

W tekście wstępnym do pierwszego numeru „Odonatrixa” Paweł Buczyński w jednym z akapitów wspominał – pisząc o powodach powstania biuletynu Sekcji Odonatologicznej PTE – o wcześniejszych próbach stworzenia polskiego biuletynu odonatologicznego, który miał nosić tytuł „Świtezianka” (BUCZYŃSKI 2005). Historię tej inicjatywy sprzed ponad 20 lat miał nam przybliżyć na łamach „Odonatrixa” dr Stefan Mielewczyk. Planów tych jednak nie zdążył zrealizować. W niniejszej notce postaram się przybliżyć okoliczności, w jakich podjęto próbę powołania do życia biuletynu w latach 80-tych XX wieku. Opieram się na zasłyszanych od dr. Mielewczyka informacjach oraz na fragmentach dokumentacji, jaka szczęśliwym zbiegiem okoliczności dostała się w moje ręce.

Jednak zanim przejdę do przedstawienia informacji dotyczących „Świtezianki”, chciałbym zwrócić uwagę na kilka faktów, które wiążą się bezpośrednio z tą historią. Pierwszy z nich to pojawienie się w tym okresie kilku działających na terenie kraju odonologów, którymi obok dr. Stefana Mielewczyka byli dr Józef Musiał i dr Andrzej Łabędzki, czyli potencjalny trzon autorów tekstów do biuletynu. Drugi to poparcie tej inicjatywy przez dynamicznie wówczas rozwijające się Societas Internationalis Odonatologica, której to organizacji dr Mielewczyk był członkiem założycielem. Trzeci to ówczesny charakter ustroju politycznego Polski, czyli Polska Republika Ludowa, której jednym z wyrazów „dbałości o społeczeństwo” – jak się okazuje także w sferze publikacji naukowych był Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk.

Czwarty fakt, to sam inicjator „Świtezianki” – dr Mielewczyk, nie był „wielbicielem” PRL-u a co za tym idzie nie był także „ulubieńcem” socjalistycznych organów państwa, o czym sam wzmiankuje w swoim życiorysie (MIELEWCZYK 2006).

Pomysł stworzenia biuletynu formalnie powstał w roku 1985, wtedy to poczynione zostały pierwsze kroki zmierzające do jego powołania. W jednym z listów, który otrzymałem (z 13 stycznia 1998 roku), dr Mielewczyk pisał o tej sprawie następująco: „Biuletyn miał nosić nazwę „Świtezianka”. Te nazwę uzgodniłem na początku września 1985 roku z prof. B. Kiautą”. Jak widać biuletyn był pomysłem poważnym, którego powstanie konsultowano z władzami Societas Internationalis Odonatologica. Według słów pomysłodawcy miał stać się pismem międzynarodowym, w którym publikowano by teksty różnej rangi, od poważnych artykułów naukowych, poprzez notatki do ogłoszeń i recenzji. „Świtezianka” miała być wydawana w Polsce przez Zakład Biologii Rolnej i Leśnej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu. Wniosek w tej sprawie został złożony 6 stycznia 1987 roku i w gruncie rzeczy sprawa polskiego biuletynu poświęconego ważkom na tym się zakończyła. Odpowiedź na wniosek dr. Mielewczyka przyszła bardzo szybko, po 20 dniach tj. 26 stycznia 1987 roku. Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk nie wyraził zgody na wydawanie biuletynu. Co ciekawe, z odpowiedzi tego organu państwowego wynika, że „Świtezianka” nie uzyskała pozytywnej opinii Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych Polskiej Akademii Nauk – jej treść przedstawiono na zamieszczonej na następnej stronie Ryc. 1.

Historię biuletynu dr Mielewczyk w liście z 13 stycznia 1998 roku komentował następująco: „Świtezianka” się nie ukazała a już stała się wrogiem socjalizmu. Zostałem więc ukarany”. Co można do tego dodać? Chyba tylko to, że pozanaukowe względy pozbawiły nas fachowego pisma, które udało się powołać do życia dopiero w roku 2005.

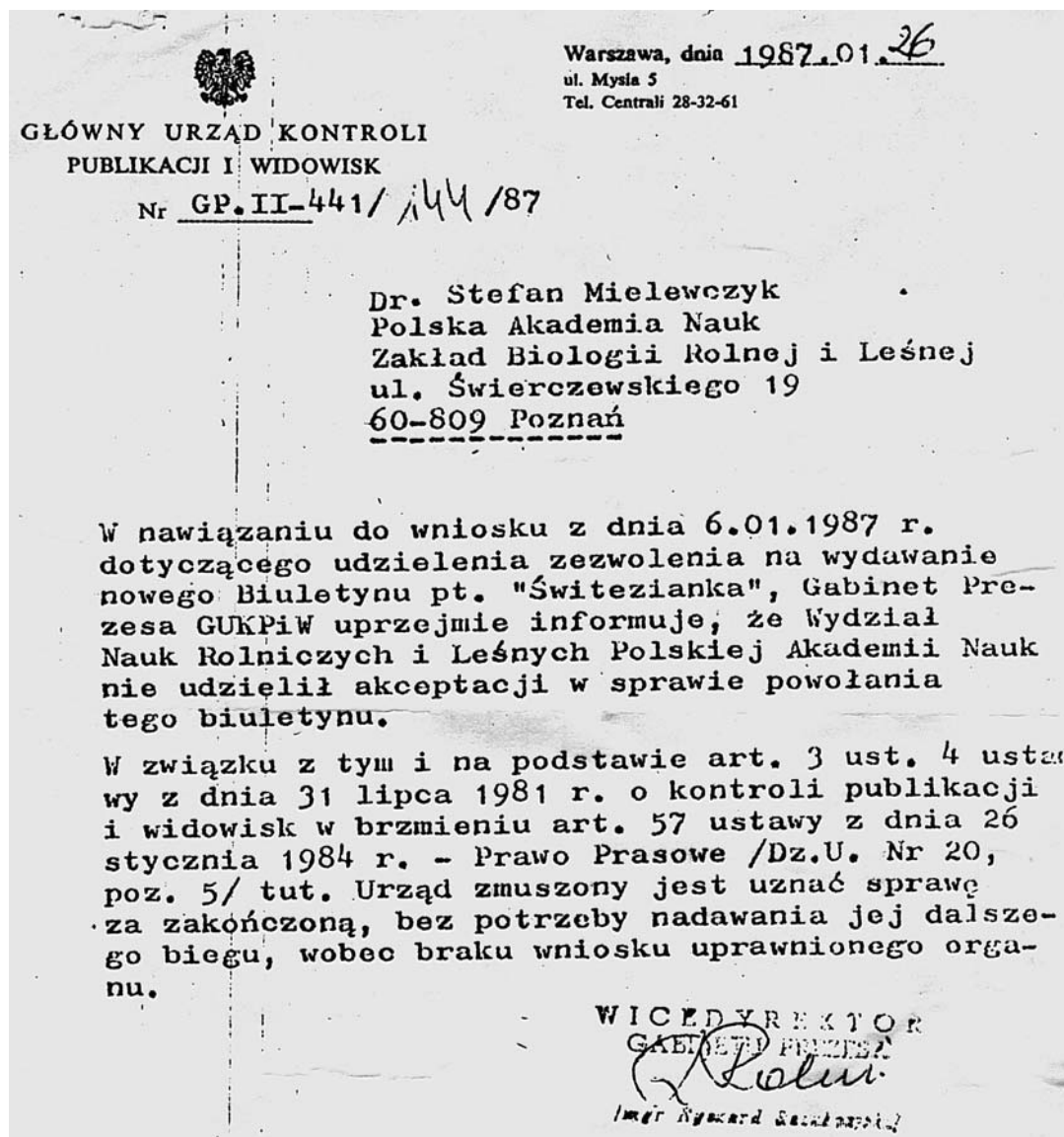
Piśmiennictwo

BUCZYŃSKI P. 2005. Dlaczego Odonatrix? Odonatrix, 1 (1): 1.

MIELEWCZYK S. 2006. Życiorys. Odonatrix, 2 (1): 1-2.

Ryc. 1. Odpowiedź Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk z dn. 26.10.1987 roku na wniosek złożony przez dr. Stefana Mielewczyka w sprawie powołania biuletynu „Świtezianka”.

Fig. 1. The reply of Main Office of Publications and Entertainments Control from 26.10.1987 to the proposal of doctor Stefan Mielewczyk in re of the „Świtezianka bulletin”.

Atlas rozmieszczenia ważek w Turyngii

Paweł BUCZYŃSKI

Distribution atlas of the dragonflies in the Thuringia.
– The valuation of the new atlas of dragonfly distribution in Turyngia. The book was graded as valuable, very useful not only to German odonatologists. The only clear disadvantage is the lack of differentiation of localities on the distributional maps on different breeding categories.

ZIMMERMANN W., PETZOLD F., FRITZLAR F. 2005. Verbreitungsatlas der Libellen (Odonata) im

Freistaat Thüringen. Naturschutzreport 22, Jena.

W drukowanej w Jenie serii „Naturschutzreport” ukazało się kolejne, po badeńsko-wirtemberskim, bawarskim i saksońskim, opracowanie ważek kraju związkowego Niemiec. Tym razem Turyngii, leżącej na zachód od Saksonii.

Omawiana pozycja ma formę zgrabnej książeczki w sztywnych okładkach, formacie A5, wy-

danej na kredowym papierze, o objętości 224 stron.

Nadając dziełu formę atlasu rozmieszczenia gatunków, autorzy zrezygnowali z omawiania wielu zagadnień ogólnych. Część szczegółową poprzedzają jedynie: słowo wstępne, streszczenie niemieckie i angielskie, podziękowanie dla 120 osób uczestniczących w zbieraniu danych oraz krótkie: wprowadzenie (rozdział 1), charakterystyka przyrodnicza landu (2) i omówienie metod badań (3).

We wprowadzeniu omówiono historię badań faunistycznych Turynгии oraz projekty mapowania ważek, aktualnie realizowane w Niemczech i w tym kraju związkowym. W charakterystyce Turynгии skupiono się na cechach klimatu, wód powierzchniowych, regionów przyrodniczych, mogących mieć wpływ na występowanie ważek.

Część szczegółowa (rozdział 4) zaczyna się od zestawienia i charakterystyk 62 wykazanych z Turynгии gatunków (rozdziały 4.1 i 4.2). Jest to najobszerniejsza część pracy, licząca około 120 stron. Omówienia gatunków obejmują: rozmieszczenie w Niemczech, rozmieszczenie i liczebność w Turynгии, wymagania środowiskowe i biologię, zagrożenia i ochronę, potrzeby badawcze. Jest to ilustrowane: czytelną mapą hipsometryczną ze stanowiskami, zdjęciem imago (zwykle samca) oraz wykresami przedstawiającymi pojaw imagines i zasięg pionowy. Przy analizie rozmieszczenia, oparto się o literaturę i oryginalne dane z lat 1990-2004.

Teksty o poszczególnych gatunkach są treściwe, przejrzyste i dobre merytorycznie. Stanowiska na mapach podzielono na trzy kategorie czasowe: przed rokiem 1944, lata 1944-1984, po roku 1985.

Po przeglądzie gatunków mamy korekty nieścisłości i błędów w piśmiennictwie oraz przedstawienie oczekiwań wynikających z wciąż niepełnego stanu poznania Turynгии (rozdział 4.3). Najważniejsza jest negatywna weryfikacja stwierdzenia w Turynгии *Nehalennia speciosa*.

Szkoda tylko, że stanowiska na mapach nie są zróżcowane według statusu rozrodczego gatunku. Takie informacje byłyby cenne, zwłaszcza dla ga-

tunków rzadkich i zagrożonych, czy migrujących.

Kolejny jest rozdział 4.4 – „Ważki i ochrona przyrody”. Zawiera on wskazanie na występujące w Turynгии gatunki chronione, gatunki z Dyrektywy Siedliskowej UE, siedliska i obszary podlegające ochronie. Szczegółowo omówiono sytuację: *Coenagrion mercuriale*, *C. ornatum*, *Ophiogomphus cecilia* i *Leucorrhinia pectoralis*.

Rozdział 4.5 poświęcono wybranym siedliskom, związanym z nimi zgrupowaniom ważek i ich zagrożeniom. Uwaga autorów skupiła się na: wodach bieżących, torfowiskach, stawach, rowach i wodach powyroboiskowych. Ta część książki jest bardzo interesująca i, jako najbardziej uniwersalna, szczególnie warta polecenia.

Więcej część szczegółową krótkie rozdziały 4.6 i 4.7, omawiające odpowiednio – ekspansję gatunków z południa Europy i wędrówki ważek.

Na końcu książki zamieszczono wykaz piśmiennictwa oraz indeksy niemieckich i łacińskich nazw ważek.

Omawiana książka to wzorcową monografią regionalną – dobra merytorycznie, zwięzła, przydatna. Skupienie się autorów tylko na niektórych aspektach krajowej fauny wyszło dziełu na dobre, jest ono dzięki temu bardzo klarowne. Jest to więc pozycja godna polecenia. Warto ją mieć choćby dlatego, że od ukazania się monografii SCHORRA (1990) upłynęło dużo czasu, w którym obraz rozmieszczenia ważek w Niemczech uległ wielu zmianom – z powodu znacznego wzrostu ilości danych, ale i przez zmiany klimatyczne. Tak więc przy poszukiwaniu danych faunistycznych trzeba korzystać także z nowszych źródeł.

Cena książki nie jest wysoka, zwłaszcza biorąc pod uwagę szatę wydawniczą – wynosi 10 €.

Piśmiennictwo

SCHORR M. 1990. Grundlagen zu einem Artenhilfsprogramm Libellen der Bundesrepublik Deutschland. Ursus Scientific Publishers, Bilt-hoven.

Polskie i dotyczące Polski prace odonatologiczne opublikowane w I połowie roku 2006, z uzupełnieniem wykazu za rok 2005

Paweł BUCZYŃSKI

Polish and dedicated to Poland odonatological papers published in the 1st half of the year 2006 and additions to the year 2005. – In the reported year period, 14 papers were published, 1 master theses were written. Some papers from 2005 (*) also given. The list does not contain the papers published in Odonatrix – they are

listed in a separate index at the end of an ever volume.

Poniżej zestawiam prace, które ukazały się w pierwszym półroczu 2006 r. Gwiazdką (*) oznaczam uzupełnienia za rok 2005. Tak jak poprzed-

nio, nie uwzględniam tekstów z „Odonatrix”, których odrębne wykazy ukazują się na zakończenie każdego rocznika.

Rozdziały w monografiach

1. BUCZYŃSKI P. 2006. General notes about the dragonfly (*Odonata*) fauna of the River Bug valley in the Lublin Region (SE Poland). [In:] R. Buchwald (Ed.), Habitat selection, reproductive behaviour and conservation of central-European dragonflies (*Odonata*). Proceedings of the 23rd Annual Meeting of the „Association of German-Speaking Odonatologists (GdO) at Oldenburg (Lower Saxony, Germany), 19.-21. 3.2004. Aschenbeck & Isensee Universitätsverlag, Oldenburg: 73-80.

Artykuły naukowe

2. BALANA M., BUCZYŃSKI P., CZARNIAWSKI W., DEMBICKA A., GRADZIEL T., PTASZYŃSKA A., STĄCZEK Z. 2006. Uroczysko Lipnik w Lublinie – cenny przyrodniczo wąwóz lessowy. – Uroczysko Lipnik – a valuable nature site in the Lublin town. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 62 (1): 42-52.
3. BUCZYŃSKI P., BUCZYŃSKA E., KASJANIUK A. 2006(2005). Wążki (*Odonata*) i chruściki (*Trichoptera*) rezerwatu „Magazyn” (Polesie Zachodnie). – Dragonflies (*Odonata*) and caddisflies (*Trichoptera*) of the nature reserve “Magazyn” (Western Polesie). *Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody*, 24 (1-4): 117-130.
4. BUCZYŃSKI P., DIJKSTRA K.-D.B., MAUERSBERGER R., MOROZ M.D. 2006. Review of the *Odonata* of Belarus. *Odonatologica*, 35 (1): 1-13.
5. JONIAK T., DOMEK P. 2006. Influence of humification on biodiversity of lake benthic macroinvertebrates. – Wpływ humifikacji na różnorodność gatunkową zoobentosu w jeziorach. *Acta Agrophysica*, 7 (2): 363-368.

Doniesienia

6. GAWROŃSKI A. 2005(2004)*: Nowe stanowiska iglicy małej *Nehalennia speciosa* (*Odonata*: *Coenagrionidae*) w północnej Polsce. – New localities of dwarf dragonfly *Nehalennia speciosa* (*Odonata*: *Coenagrionidae*) in Northern Poland. *Przegląd Przyrodniczy*, 15 (1-2): 126-127.

Komunikaty zjazdowe

7. BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. 2006. Wążki jako przedmiot ochrony i kryterium waloryzacji w Polsce: stan bieżący. – [Dragonflies as the object of protection and tool of valorisa-

tion in Poland: current situation]. [w:] P. Buczyński (red.), IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona owadów w Polsce – Badania entomologiczne a obecna sytuacja prawna i organizacyjna ochrony przyrody”. *Zwierzyniec*, 3-5 lipca 2006. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Poznań: 21-22.

8. BUCZYŃSKA E., BUCZYŃSKI P. 2006. Wstępne badania wybranych owadów wodnych (*Odonata*, *Coleoptera*, *Trichoptera*) doliny Bugu między Włodawą a Kodniem. – [Preliminary studies on some aquatic insects (*Odonata*, *Coleoptera*, *Trichoptera*) of the valley of the River Bug between Włodawa and Kodeń]. [w:] M. Kłównowska-Olejnik, W. Fiałkowski (red.), XIII Ogólnopolskie Warsztaty Bentologiczne – Zastosowanie hydrologii w badaniach biologicznych wód płynących. *Ochotnica – Kraków*, 18-20. 05.2006 r. Bel Studio, Kraków – Warszawa: 73-74.
9. BUCZYŃSKI P., STACHYRA P. 2006. Libellen im Nahrungsspektrum europäischer Bienenfresser (*Merops apiaster* L.) in südostpolnischen Brutkolonien gegen Ende der Brutzeit. – [Dragonflies in the food spectrum of the European bee eater (*Merops apiaster* L.) in breeding colonies in the southeastern Poland at the end of breeding season]. [In:] *Libellen in Deutschland*. 25. Jahrestagung der Gesellschaft deutschsprachiger Odonatologen (GdO) e.V., 17-19 März 2006, Essen. NUA-Heft Nr 18: 43.
10. MISZTA A., DOLNÝ A., PARUSEL J.B. 2006. Changes the fauna *Odonata* in the Polish part of Upper Silesia in the years 1966-2005. [In:] *Environmental changes and biological assessment III*. Ostrava, April 26-28th 2006. Book of Abstracts. Department of Biology and Ecology, University of Ostrava, Ostrava: 34-35.
11. SZYMAŃSKA U. 2006. Status prawny ochrony rzeki Pasłęki i jej użytkowanie turystyczno-gospodarcze a ochrona owadów. – [Legal status of the protection of the River Pasłęka and its tourist and agricultural using against insect protection]. [w:] P. Buczyński (red.), IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona owadów w Polsce – Badania entomologiczne a obecna sytuacja prawna i organizacyjna ochrony przyrody”. *Zwierzyniec*, 3-5 lipca 2006. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Poznań: 16-17.
12. TOŃCZYK G. 2006. Analiza struktury, rozmieszczenia i liczebności populacji larw wążek z rodziny gadziogłówek (*Odonata*: *Gomphidae*) w środkowym biegu Pilicy, na tle wa-

runków hydrologicznych. – [The analysis of structure, distribution and numbers of population of dragonfly larvae from the clubtail dragonfly family (Odonata: Gomphidae) in the middle reach of the River Pilica against hydrological conditions]. [w:] M. Kłowska-Olejnik, W. Fiałkowski (red.), XIII Ogólnopolskie Warsztaty Bentologiczne – Zastosowanie hydrologii w badaniach biologicznych wód płynących. Ochotnica – Kraków, 18-20.05. 2006 r. Bel Studio, Kraków – Warszawa: 121-122.

13. TOŃCZYK G., PAPIERSKA A. 2006. Występowanie i preferencje środowiskowe *Cordulegaster boltonii* (Odonata: Cordulegastridae) w dorzeczu Zbrzycy (Bory Tucholskie). – [The occurrence and environmental preferences of *Cordulegaster boltonii* (Odonata: Cordulegastridae) in the river basin of the River Zbrzyca (Tucholskie Forests)]. [w:] P. Buczyński (red.), IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona owadów w Polsce – Badania entomologiczne a obecna sytuacja prawna i organizacyjna ochrony przyrody”. Zwierzyniec, 3-5 lipca 2006. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Poznań: 45-46.

14. WYBRANIEC K. 2006. Rola stawów hodowlanych w ochronie ważek gminy Skierbieszów. – [The role of fish ponds in the protection of dragonflies from Skierbieszów commune]. [w:] P. Buczyński (red.), IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ochrona owadów w Polsce – Badania entomologiczne a obecna sytuacja

prawna i organizacyjna ochrony przyrody”. Zwierzyniec, 3-5 lipca 2006. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Poznań: 48-49.

Artykuły popularnonaukowe

15. GAWROŃSKI A. 2005*. Walory przyrodnicze i zagrożenia południowej części Puszczy Drawskiej. – [Nature values and threats of the southern part of the Drawski Forest]. Bocięk, 3 (83): 13-18.

Ekspertyzy i opinie (manuskrypty)

16. MISZTA A. 2005*. Informacja o stanowiskach chronionych i rzadkich gatunków ważek stwierdzonych w województwie śląskim poza rezerwatami wodno-torfowiskowymi. – [Report on the localities of protected and rare dragonfly species found in the Silesian woiwodship out of aquatic and peat bog reserves]. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice.

Publikacje internetowe

17. BERNARD R., WILDERMUTH H. 2006. *Nehalennia speciosa*. In: IUCN 2006. 2006 IUCN Red List of Threatened Species. www.iucnredlist.org

Prace magisterskie i licencjackie

1. PAPIERSKA A. 2006. Rozmieszczenie i preferencje siedliskowe szklarnika leśnego – *Cordulegaster boltonii* (Donovan, 1807) w dorzeczu Zbrzycy (Bory Tucholskie). Uniwersytet Łódzki, Wydział Biologii i Nauk o Ziemi.
Promotor: dr Grzegorz Tończyk.

Różności (Varia)

Sprawozdanie z działalności Sekcji Odonatologicznej Polskiego Towarzystwa Entomologicznego w roku 2005

Report on activities of the Odonatological Section of the Polish Entomological Society in 2005. – Annual report is presented that has been submitted to the Governing Board of the Polish Entomological Society. A discussion and constructive criticism of activities of the section are welcome.

Od redakcji i zarządu sekcji: W celu zapewnienia pełnej jawności działań Sekcji Odonatologicznej i jej zarządu, publikujemy poniżej sprawozdanie złożone na ręce Zarządu Głównego PTEnt. w grudniu 2005 r. W ten sam sposób upubliczniane będą też kolejne sprawozdania. Jednocześnie serdecznie zapraszamy człon-

ków sekcji i jej współpracowników do dyskusji i twórczej krytyki działalności zarządu.

1. Siedziba, skład osobowy i władze.

Siedzibą sekcji jest Zakład Zoologii UMCS (ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin). Archiwum znajduje się w Katedrze Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii UŁ (ul. S. Banacha 12/16, 90-237 Łódź).

Sekcja liczy 19 członków. Są to: Rafał Bernard, Edyta Buczyńska, Paweł Buczyński, Bogusław Daraż, Aleš Dolný (Czechy), Paweł Jędryczak, Jan Hermans (Holandia), Andrzej Łabędzki, Grzegorz Michoński, Alicja Miszta, Tomasz Rut-

kowski, Anna Rychła, Juliusz Samoląg, Jakub Szymański, Szymon Śniegula, Dawid Tatarkiewicz, Grzegorz Tończyk, Jacek Wendzonka, Andrzej Zawal.

W czasie roku sprawozdawczego ubył jeden członek (zmarł S. Mielewczyk), przybyło czterech członków (E. Buczyńska, J. Hermans, P. Jędryczak, S. Śniegula).

Pracami sekcji kieruje zarząd w składzie: Paweł Buczyński – przewodniczący, Grzegorz Tończyk – sekretarz. Zarząd wybrano podczas II Krajowego Sympozjum Odonatologicznego w Urszulinie (21-23 V 2004), jego kadencja trwa do roku 2006.

2. Wydawnictwa.

W roku 2005 rozpoczęto wydawanie biuletynu „Odonatrix”, którego współwydawcą jest Zakład Zoologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Tworzy go redakcja w składzie: redaktor naczelny – Paweł Buczyński, członkowie – Edyta Buczyńska i Grzegorz Tończyk.

„Odonatrix” ma format A5, półsztywne okładki i nakład 95 egzemplarzy. Wszystkie teksty mają podtytuły i abstrakty w języku angielskim. Biuletyn został od pierwszego numeru zarejestrowany w systemie ISSN i jest rozsyłany do najważniejszych bibliotek w kraju. Jest też udostępniany jako pliki pdf w Internecie, na stronach: PTE (<http://www.pte.au.poznan.pl>) i Sekcji Odonatologicznej (<http://www.entomo.pl/wazki/biuletyn.php>).

„Odonatrix” jest półrocznikiem, numer 1(1) wydano 15. stycznia, zaś numer 1(2) – 15. lipca 2005. Liczą one w sumie 44 strony i zawierają: 4 artykuły, 9 notatek, 7 sprawozdań i komunikatów, 7 omówień i wykazów literatury fachowej, jeden artykuł wstępny oraz 2 komiksy z serii „Przygody wazki z Lublina”.

Jako suplement „Odonatrix” ukazał się też klucz do oznaczania imagines gatunków wazek występujących w Polsce (WENDZONKA J. 2005: Odonatrix, 1, Supl. 1: 1-26).

Pojedyncze egzemplarze wszystkich numerów biuletynu przekazano: bibliotekarzowi PTE Dr. hab. Markowi Wanatowi, Zarządowi Głównemu PTE i Prezesowi PTE Prof. dr. hab. Januszowi Nowackiemu.

3. Sympozja.

W roku sprawozdawczym sympozjum nie odbyło się, zostało odwołane z powodu zbyt małej liczby zgłoszeń.

4. Aktywność w Internecie.

W kwietniu br. powstała strona sekcji (<http://www.entomo.pl/wazki/>). Jej twórcą i administrato-

rem jest Jacek Wendzonka. Strona zawiera następujące elementy:

- część wstępną,
- systematyczny wykaz gatunków krajowych lub możliwych do stwierdzenia w kraju,
- galerię fotograficzną (zdjęcia wazek i siedlisk),
- informacje o akcji „Atlas rozmieszczenia wazek (*Odonata*) w Polsce”,
- klucz do oznaczania imagines,
- porady techniczne nt. odłowu, obserwacji i fotografowania,
- informacje o ochronie wazek,
- biuletyn „Odonatrix” (poszczególne numery jako pliki pdf),
- bazą adresową polskich odonatologów,
- komunikaty sekcji.

Strona jest na bieżąco aktualizowana i uzupełniana, we współpracy ze wszystkimi członkami Sekcji Odonatologicznej.

5. Akcja „Atlas rozmieszczenia wazek (*Odonata*) w Polsce”.

Akcję koordynuje Centrum Atlasu w składzie: Rafał Bernard, Paweł Buczyński, Grzegorz Tończyk. W jego realizację jest zaangażowanych obecnie ponad 120 osób z kraju i zagranicy (Czechy, Niemcy, Holandia).

Projekt realizowany od połowy lat 1990-tych, znajduje się w ostatniej fazie gromadzenia danych. Obecnie:

- trwają uzupełniające badania terenowe ostatnich niezbadanych obszarów kraju;
- zgromadzono informacje o wazkach z Polski w zbiorach krajowych zagranicznych muzeów przyrodniczych;
- tworzona jest komputerowa bazy danych do opracowań o występowaniu poszczególnych gatunków. Baza powstaje w Zakładzie Zoologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (administrator: Paweł Buczyński). Jak dotąd zarejestrowano w niej arkusze danych z 1412 stanowisk.

Jako materiał pomocniczy dla uczestników akcji, opracowano klucz do oznaczania imagines wazek występujących w Polsce (vide „Wydawnictwa”). W przygotowaniu jest klucz do larw i wylinek (Paweł Buczyński i Grzegorz Tończyk).

„Atlas...” szeroko propagowano przede wszystkim w kraju. Zamieszczono ogłoszenia na popularnych forach dyskusyjnych: „Przyroda” (<http://forum.przyroda.org/>), „Chrząższe i motyle Polski” (<http://www.entomo.pl/forum/>). Projekt prezentowano podczas walnego zjazdu Towarzystwa Przyrodniczego „Bocian” – 19 XI, Siedlce (P. Bu-

czyński). Za granicą, zaproszenia do uczestnictwa w akcji i udostępnienia danych ukazały się w „Libellennachrichten” (biuletyn Gesellschaft deutschsprachiger Odonatologen) i „NVL-Nieuwsbrief” (Nederlandse Vereniging voor Libellenstudien). Poster o projekcie eksponowano podczas zjazdu Gesellschaft deutschsprachiger Odonatologen (Freising, Niemcy, 18-20 III) (P. Buczyński, G. Tończyk).

Zakończenie projektu i wydanie publikacji „Atlas rozmieszczenia ważek (*Odonata*) w Polsce” jest planowane na lata 2007-2008.

6. Inne wydarzenia.

Opracowano i przyjęto regulamin sekcji. Został on przekazany do Zarządu Głównego celem jego akceptacji, zgodnie z §35 statutu PTEnt.

Przewodniczący sekcji

Sekretarz sekcji

(Paweł Buczyński)

(Grzegorz Tończyk)

Poszukiwany, poszukiwana – refleksje na początku piątego roku monitorowania ważek na Górnym Śląsku

Alicja MISZTA

We search him; we search her – reflections on the beginning of the fifth year of dragonfly monitoring the Upper Silesia. – The author presents a brief history of her interest in Odonata paying special attention to studies on Silesian nature reserves and to searching of the most threatened species out of nature reserves. The necessity of a coherent dragonfly monitoring system in Poland is stressed too.

Paweł Buczyński tak gorliwie zachęca do pisanja o spotkaniach z ważkami i dzielenia się swoimi obserwacjami, że w końcu i mnie przyszło na myśl, aby podzielić się swoimi refleksjami.

Tak się składa, że w ostatnich latach ze zdeklarowanego mrówkologa przekształcałem się pomalutku w ważkologa. Etap, który obecnie zaliczam nazywam stadium ważkoluba. Przeobrażenie to zawdzięczam dwu szczęśliwym zbiegom okoliczności. Pierwszym było to, że w październiku roku 1998 zaczęłam pracować w Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach, gdzie przydzielono mi obowiązki specjalisty do spraw bezkręgowców. Dostyc szybko wpadło mi w ręce opracowanie Leona Sawkiewicza i Maksymiliana Żaka o ważkach Śląska, które przestudiowałam i zanotowałam sobie pierwszą refleksję, że od prawie 40 lat nikt nie powtórzył ich badań na tak szeroką skalę i nie wiadomo, jak przedstawia się współcześnie sytuacja ważek na Górnym Śląsku. Drugim szczęśliwym trafem było to, że trzy lata później, w październiku roku 2001, spotkałam Aleša Dolnego na konferencji w Bartošovicach koło Ostravy i zaprosiłam go do współpracy w opracowywaniu ważek na naszym terenie. Doświadczenie Aleša w połączeniu z moim zapałem dało niezłe efekty.

Na początku nasunęła mi się refleksja. Jak zacząć monitorowanie ważek, aby móc uzyskane wyniki odnieść do wcześniejszych badań, i jak ogarnąć stosunkowo duży i zróżnicowany środowiskowo obszar? Zdecydowaliśmy się w pierwszym etapie opracować ważki rezerwatów wodnych i torfowiskowych województwa śląskiego i opolskiego. Było ich tylko 8, czyli niecałe 10% wszystkich rezerwatów obu województw. Mało, ale przyglądając się mapie rozmieszczenia rezerwatów zauważyłam, że w miarę reprezentatywnie obejmują one interesujący nas obszar. Monitorowanie ważek w rezerwach zajęło nam trzy lata, ale w zasadzie wyszło to nam dobrze tylko na terenie województwa śląskiego. Na obszarze województwa opolskiego udało się dobrze zinwentaryzować jedynie rezerwat „Smolnik”. Główną przeszkodą jest większa odległość pozostałych rezerwatów od miejsc naszego zamieszkania i pracy. Z naszych doświadczeń wynika, że dwie mocno zaangażowane w badania osoby są w stanie penetrować w ciągu roku obszar równoważny mniej więcej połowie średniej wielkości województwa. Czyli – mało nas. Marzy mi się aby było tylu zapalonych odonatologów co lepidopterologów. Jak to zmienić, jak zachęcić innych do monitorowania ważek – to byłby chyba temat na najbliższe lata.

Niespodziewana pomoc nadeszła w tym roku od amatora motyli, który zauważył szklarnika leśnego *Cordulegaster boltonii* na penetrowanym przez siebie terenie. Pierwsza wiadomość jaka do mnie dotarła od niego dotyczyła obserwacji „dużej, czarnej ważki z żółtymi paseczkami na odwłoku”. Pojechałam, zobaczyłam, oznaczyłam. Można wykorzystać to zdarzenie jako przykład, że w przy-

padku bardzo charakterystycznie wyglądających gatunków ważek można skorzystać także z obserwacji amatorskich, tylko trzeba trochę przyszłych obserwatorów wprowadzić w zagadnienie. Podobne obserwacje amatorskie pozwoliły nam założyć w Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska jedną z bogatszych w notowania bazę dla pająka – tygrzyka paskowanego *Argiope bruennichi*. Może szklarnik leśny też się takiej doczeka. W międzyczasie pomyślałam sobie, że skoro znikąd nie widać pomocy, należy na razie podejść do zagadnienia sposobem. Mam to szczęście, że pracuję w zespole zajmującym się również inwentaryzacją botaniczną i geograficzną cennych przyrodniczo stanowisk w naszym województwie. Zimą wczytuję się w takie opracowania szukając opisów zespołów roślinnych z udziałem turzycy bagiennej *Carex limosa*, osoki aloesowatej *Stratiotes aloides* lub potocznika wąskolistnego *Berula erecta*. Przeglądam też regionalne programy ochrony płazów, małych zbiorników czy cieków wodnych. Wiosną mam już gotowy plan kolejnych wyjazdów. Metoda ta pozwala na szybkie sprawdzenie, które z wcześniej opisywanych przez botaników lub geografów stanowisk są cennymi biotopami dla ważek. Dzięki niej wytypowaliśmy trzy lata temu stanowisko, na którym Aleś Dolny stwierdził po raz pierwszy w województwie miedziopień górską *Somatochlora alpestris*, dwa lata temu znaleźliśmy żagnicę torfowcową *Aeshna subarctica elisabe-*

thae, a w roku minionym iglicę małą *Nehalennia speciosa*.

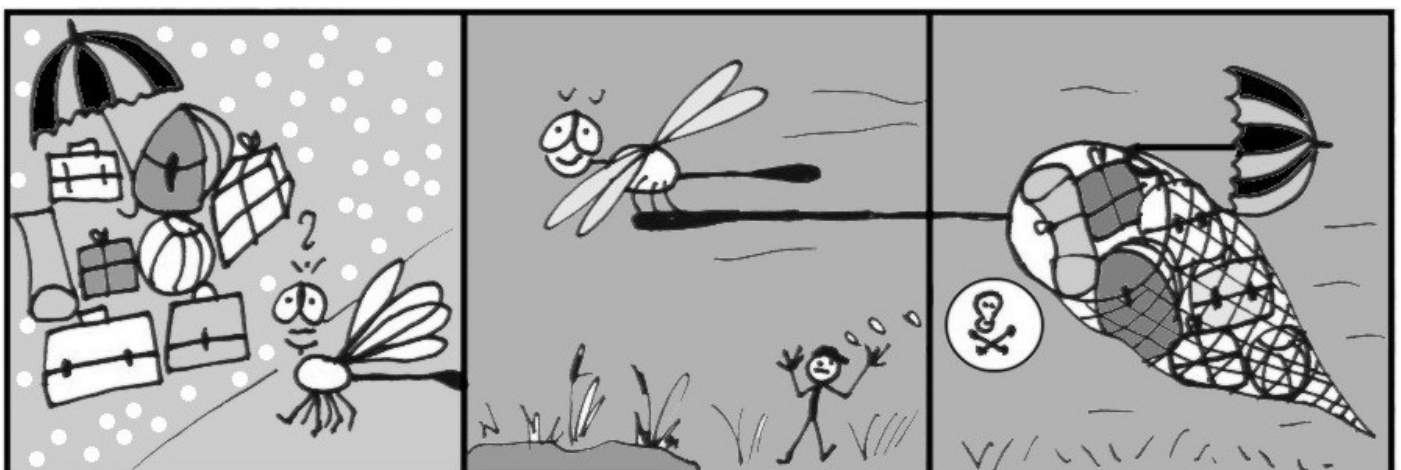
Coś takiego magicznego znalazłam w ważkach, że z zapalem je także fotografuję. Szczególnie lubię małe ważki z podrzędu Zygoptera. Dzięki temu nie gromadzę okazów, tylko ich fotografie. Bardzo smutno było mi w listopadzie ubiegłego roku, kiedy przeglądałam w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu gabloty i w jednej z nich rozpięte było kilkadziesiąt szklarników z jednego stanowiska i dnia zbioru. Dopiero teraz, po pół wieku widać, że było zupełnie niepotrzebne uśmiercanie tylu osobników. Jest to dla mnie ważne, że nie muszę polubionych przeze mnie owadów zabijać. Moją pasją fotografowania ważek dzielę się ze wszystkimi, których spotykam na swojej drodze i bardzo ułatwia mi ona moje prelekcje i zajęcia edukacyjne z młodzieżą.

Swój tekst zatytułowałam „Poszukiwany, poszukiwana”, mając pierwotnie na myśli szklarnika leśnego i iglicę małą, gatunki znikające z terenu Górnego Śląska głównie przez nieprzemyślane działania człowieka, jednak w miarę jak go pisałam zauważyłam, że poszukiwani są również ludzie, którzy chcieliby się zajmować ważkami, poszukiwany jest również spójny system ich monitorowania i badań i w końcu poszukiwany jest sposób jak dotrzeć do tych, którzy jeszcze nie widzą tego piękna, które zachowała w tych owadach ewolucja.

Komiks

(rys. Edyta BUCZYŃSKA)

PRZYGODY WAŻKI Z LUBLINA: KŁOPOTY Z BAGAŻEM.

(Adventures of the dragonfly from Lublin: Problems with luggage.)

Część redakcyjna (Editorial)

Listy do i od redakcji (Letters to and from the Editorial Office)

Nowy adres strony Sekcji Odonatologicznej PTEnt. – New address of the Entomological Section of the Polish Entomological Society.

Drodzy Czytelnicy!

Z przyjemnością informuję, że od lutego br. adres naszej strony internetowej jest następujący: www.odonata.pl. W ten sposób stajemy się łatwiejsi do znalezienia i lepiej widoczni w Sieci. Jednak stary adres (www.entomo.pl/wazki) powinien nadal działać, ustawiono z niego automatyczne przekierowanie na nowy adres.

Korzystając z okazji chcę gorąco podziękować twórcy i webmasterowi strony, Jackowi Wendzon-

ce. Tylko dzięki Jego zaangażowaniu i ogromnemu nakładowi pracy, było możliwe powstanie i jest możliwe – funkcjonowanie strony sekcji. Obaj z Jackiem dziękujemy też Jackowi Kurzawie, dysponentowi domeny www.entomo.pl, za życzliwość i pomoc.

Serdecznie zapraszam członków sekcji i czytelników naszego biuletynu do współtworzenia strony! Poszukujemy zdjęć do galerii, wciąż czeka na uzupełnienie część działów, np. o ochronie wazek w Polsce. Liczymy na Waszą pomoc.

Z serdecznymi pozdrowieniami,
Paweł Buczyński

Zmiana formuły wydawniczej „Odonatrix”

Drodzy Czytelnicy!

Choć Odonatrix ledwie wyrósł z pieluch, czynimy dalszy krok w jego rozwoju. Wobec dużego zainteresowania naszym pismem, od następnego numeru – 3 (1) – kończymy „samizdatowe” wydawanie biuletynu. Będzie on drukowany i dystrybuowany przez olsztyńskie wydawnictwo MANTIS, kierowane przez Andrzeja Jadwiszczaka, znanego entomologa i wydawcę. Zyskujemy w ten sposób znaczące wsparcie techniczne i logistyczne, nie bez znaczenia jest też duże poszerzenie możliwości edytorskich i większy format (B5). Na początek planujemy wydawanie dwóch numerów po 24 strony rocznie. Wstępnie skalkulowana cena zeszytu wynosi 12 zł (wysyłka gratis), pismo będzie rozprawiane głównie w prenumeracie (24 zł rocznie).

Profil i odbiorcy naszego biuletynu pozostaną bez zmian – kierujemy go do osób na różnych poziomach zajmujących się wazkami. Pismo będzie nadal zawierało krótkie materiały oryginalne, relacje z konferencji i innych imprez naukowych, omówienia piśmiennictwa, jak też lżejsze materiały. Nadal też serdecznie zapraszamy wszystkich chętnych do współtworzenia biuletynu, nadsyłania prac i listów, do komentarzy i twórczej krytyki.

Mamy głęboką nadzieję, że pozostaną przy nas dotychczasowi czytelnicy, a jednocześnie zyskamy nowych.

Z serdecznymi pozdrowieniami,
Paweł Buczyński

Changes in editorial formula of “Odonatrix”

Dear readers!

Despite the fact that our Odonatrix is still very young we are taking another step in its development. Because of great interest in our bulletin, starting with the next number – 3(1) we are to finish “primitive” publishing of the bulletin. It will be printed and distributed by MANTIS publisher in Olsztyn which is managed by Andrzej Jadwiszczak – a well known entomologist and publisher. In this way we gain significant technical and logistic support, the broadening of editorial possibilities and larger format (B5) are also crucial. At the beginning we plan to publish two volumes (every with 24 pages) a year. Preliminarily calculated cost of one volume is 12 zł (incl. shipping) and the bulletin will be distributed in subscription mainly (for 24 zł per year).

The profile and receivers of the bulletin remain the same – it is for everybody interested in dragonflies at different levels. Short original materials, reports from conferences and other scientific events, relations of references and light materials will be published still. Moreover, we are still open for any participation in creating of the bulletin, sending letters and papers, comments and creative criticism.

We hope that our true readers will stay with us as well as we gain new ones.

With kind regards,
Paweł Buczyński

Adresy autorów (*Addresses of authors*)

Edyta BUCZYŃSKA
Katedra Zoologii AR
ul. Alademicka 13, 20-033 Lublin
eserafinek@wp.pl

Paweł BUCZYŃSKI
Zakład Zoologii UMCS
ul. Alademicka 19, 20-033 Lublin
pbuczyns@biotop.umcs.lublin.pl

Alicja MISZTA
Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska
ul. Świętego Huberta 35
40-543 Katowice
amiszta@cdpgs.katowice.pl

Szymon ŚNIEGULA
Rakowo 32, 78-445 Łubowo
ssniegula81@interia.pl

Grzegorz TOŃCZYK
Katedra Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii
Uniwersytet Łódzki
ul. Stefana Banacha 12/16, 90-237 Łódź
tonczyk@biol.uni.lodz.pl

Indeks zawartości tomu 2, 2006 (*Index of the contents of the volume 2, 2006*)

– Pożegnania (*Obituaries*) –

BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. Dr Stefan Mielewczyk (4 II 1933 – 12 VIII 2005). Zeszyt 1, ss. 2- 8.

MIELEWCZYK S. Życiorys. (*Curriculum vitae*). Zeszyt 1, ss. 1-2.

– Artykuły (*Articles*) –

BUCZYŃSKI P. Uwagi o występowaniu *Aeshna affinis* Vander L. w województwie lubelskim. (*Notes on the occurrence of Aeshna affinis in the Lublin district*). Zeszyt 2, ss. 33-36.

BUCZYŃSKI P., DARAŻ B. Interesujące stwierdzenia *Leucorrhinia caudalis* w siedliskach wtórnych. (*Interesting records of Leucorrhinia caudalis in secondary habitats*). Zeszyt 1, ss. 8-12.

CIOŚ S. Ważki w literaturze polskiej z XVIII i XIX w. (*References to Odonata in Polish literature from the 18th and 19th centuries*). Zeszyt 1, ss. 13-17.

WYBRANIEC K. Wstępne wyniki badań ważek gminy Skierbieszów. (*Preliminary results of studies of the Skierbieszów community*). Zeszyt 1, ss. 17-19.

– Notatki (*Notes*) –

ŚNIEGULA S. Przygoda z *Somatochlora sahlbergi* Trybom. (*The adventure with Somatochlora sahlbergi Trybom*). Zeszyt 2, ss. 36-39.

TOŃCZYK G. Ważki (Odonata) Łodzi – dane z kolekcji Ernsta Koeppena. (*Dragonflies (Odonata) of the City of Łódź – data from Ernst Koeppen collection*). Zeszyt 2, s. 39.

TOŃCZYK G. Notatki odonatologiczne z okolic Jeziora Wigierskiego. (*Odonatological notes from the vicinities of the Wigry Lake*). Zeszyt 2, ss. 40-42.

TOŃCZYK G. Ważki (Odonata) obserwowane nad Zatoką Pucką. (*Dragonflies (Odonata) recorded at the Puck Bay*). Zeszyt 2, ss. 42-44.

TOŃCZYK G., BUCZYŃSKI P. Ważki odnotowane w Białowieży podczas Konferencji Naukowej Polskiej Platformy Bioróżnorodności (23-24.04.2004) i 45. Zjazdu PTEnt. (17-19.09.2004). (*Dragonflies recorded in Białowieża during the Meeting of Polish Platform for Biodiversity (23-24.04.2004) and 45th meeting of the Polish Entomological Society (17.-19.09.2004)*). Zeszyt 1, ss. 20-21.

– Sprawozdania i komunikaty (*Reports and announcements*) –

BERNARD R. IV Międzynarodowe Sympozjum Odonatologiczne Worldwide Dragonfly Association, Pontevedra (Hiszpania), 26-30. lipca 2005. (*4th WDA International Symposium of Odonatology, Pontevedra (Spain), 26-30 July 2005*). Zeszyt 1, ss. 21-22.

BUCZYŃSKI P. 25 coroczny zjazd Towarzystwa Odonatologów Niemieckojęzycznych (GdO), Essen (Niemcy), 17-19.03.2006. (*25. annual meeting of the Society of German Speaking Odonatologists (GdO), Essen (Germany), 17-19.03.2006*). Zeszyt 2, ss. 44-46.

– **Literatura i recenzje (*Literature and reviews*)** –

BUCZYŃSKI P. Monografia Corbet'a: „biblia” odonatologów. (*Cortbe's monograph: a "bible" for odonatologists*). Zeszyt 1, ss. 25-26.

BUCZYŃSKI P. Warto znać, warto mieć: monografia europejskich Calopterygidae. (*Worth to know, worth to have: the monograph of European Calopterygidae*). Zeszyt 1, ss. 26-27.

BUCZYŃSKI P. Polskie i dotyczące Polski prace odonatologiczne opublikowane w II połowie roku 2005, z uzupełnieniem wykazu za pierwsze półrocze i za rok 2004. (*Polish and dedicated to Poland papers published in the 2nd half of the year 2005 and additions to the 1st half of this year and for the year 2004*). Zeszyt 1, ss. 27- 29.

BUCZYŃSKI P. Atlas rozmieszczenia ważek Turyn-gii. (*Distribution atlas of the dragonflies in the Thuringia*). Zeszyt 2, ss. 47-48.

BUCZYŃSKI P. Polskie i dotyczące Polski prace odonatologiczne opublikowane w I połowie roku 2006, z uzupełnieniem wykazu za rok 2005. (*Polish and dedicated to Poland papers published in the 1st half of the year 2006 and additions for the year 2005*). Zeszyt 2, ss. 48-50.

BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. Czym oznaczać polskie ważki? Część II. Larwy i wylinki. (*Keys useful in identifying Polish dragonflies. Part 2. Larvae and exuviae*). Zeszyt 1, ss. 22-25.

TOŃCZYK G. „Świtezianka” – zakazany biuletyn. (*“Świtezianka” – a forbidden newsletter*). Zeszyt 2, ss. 46-47.

– **Różności (*Varia*)** –

BUCZYŃSKA E. Komiks – Przygody ważki z Lubli-na: Nadlatuje Nowy Rok. (*Cartoon strip – Adventures of the dragonfly from Lublin: The New*

Year cis coming). Zeszyt 1, s. 30.

BUCZYŃSKA E. Komiks – Przygody ważki z Lubli-na: Kłopoty z bagażem. (*Cartoon strip – Adventures of the dragonfly from Lublin: Problems with luggage*). Zeszyt 2, s. 53.

BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. Sprawozdanie z działalności Sekcji Odonatologicznej PTEnt. w roku 2005. (*Report on activities of the Odonatological Section of the Polish Entomological Society in 2005*). Zeszyt 2, ss. 50-52.

MISZTA A. Poszukiwany, poszukiwana. Refleksje na początku piątego roku monitorowania ważek na Górnym Śląsku. (*We search him, we search her – reflections on the beginning of the fifth year of dragonfly monitoring in the Upper Silesia*). Zeszyt 2, ss. 52-53.

Regulamin Sekcji Odonatologicznej PTEnt. (*Statute of the Odonatological Section of the Polish Entomological Society*). Zeszyt 1, ss. 29-30.

– **Część redakcyjna (*Editorial*)** –

Adresy autorów. (*Addresses of authors*). Zeszyt 1, s. 32.

Adresy autorów. (*Addresses of authors*). Zeszyt 2, s. 55.

Indeks zawartości tomu 2, 2006. (*Index of the contents of the Volume 2, 2006*). Zeszyt 2, ss. 55-56.

Korekta klucza Jacka Wendzonki do oznaczania imagines ważek Polski. (*Corrigenda of the Jacek Wendzonka's determination key to the imagines of Polish dragonflies*). Zeszyt 1, ss. 31-32.

Listy do i od redakcji. (*Letters to and from the Editorial Office*). Zeszyt 1, s. 31.

Listy do i od redakcji. (*Letters to and from the Editorial Office*). Zeszyt 2, s. 54.

Odonatrix jest biuletynem Sekcji Odonatologicznej Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. Publikujemy:

- omówienia bieżących wydarzeń w polskiej i światowej odonatologii;
- zapowiedzi i sprawozdania z konferencji naukowych poświęconych ważkom;
- omówienia literatury odonatologicznej (zapowiedzi, recenzje, komentarze);
- prace metodyczne i głosy w dyskusji o metodach badań ważek;
- teksty popularnonaukowe i przeglądowe;
- notatki i artykuły faunistyczne i ekologiczne.

Preferujemy prace krótkie, do 4 stron standardowego maszynopisu (30 linii na stronę, 60 znaków w linii). Druk dłuższych tekstów jest możliwy po uzgodnieniu z redaktorem naczelnym.

Prace powinny być pisane w języku polskim, z angielskim abstraktem. W uzasadnionych przypadkach (np. autorzy zagraniczni) akceptujemy teksty w języku angielskim lub niemieckim, z polskim streszczeniem. Tłumaczenie streszczenia na język polski może wykonać redakcja.

Prace można nadsyłać pocztą (jeden wydruk i dyskietka lub płyta CD) lub e-mailem na adres redaktora naczelnego (pbuczyns@biotop.umcs.lublin.pl). Teksty powinny być przygotowane w formacie czytelnym dla programu Word for Windows (dowolna wersja), zdjęcia i rysunki – jako pliki *.tif, *.gif lub *.jpg, w rozdzielczości co najmniej 300 DPI. Akceptujemy też staranne rysunki tuszem i cienkopisem oraz wydruki dobrej jakości. W razie grafiki edytowanej w programie Corel Draw, prosimy o zapis w wersji nie nowszej niż 11,0.

Teksty zamieszczane w działach „Artykuły” i „Nototatki” są recenzowane. Pozostałe prace nie są recenzowane, jednak przed publikacją podlegają ocenie przez członków redakcji. Zastrzegamy sobie prawo do zmian, w porozumieniu z autorem.

Odonatrix is published by the Odonatological Section of the Polish Entomological Society. We publish original papers on all aspects of Odonata:

- Current events of Polish and worldwide odonatology.
- Announcements and reviews of scientific conferences on dragonflies.
- Reviews of odonatological literature (announcements, comments, etc.).
- Methodical papers and discussions on methods of dragonfly research.
- Popular and scientific texts.
- Faunistic and ecological notes and articles.

We prefer short papers, not exceeding 4 printed pages of a standard manuscript (30 lines per page, 60 letters in a line). Papers exceeding 4 pages must be agreed with the Editor.

Papers should be in Polish, with an English abstract. In certain cases (e.g. foreign authors or of broader international interest), the Editor may accept papers in English or German, with a Polish abstract. The Polish abstract can be provided by the Editor.

Papers may be submitted by mail (one printed copy with an electronic version) or online to the Editor: pbuczyns@biotop.umcs.lublin.pl. Texts should be prepared in Word for Windows (any version), photographs and drawings as TIF, GIF or JPG files, in 300 DPI resolution. We accept original hand-made artwork of good quality that can be electronically scanned. Corel Draw files should not be newer than 11,0.

Papers in the sections – „Articles” and „Notes” – are peer-reviewed. The Editor reserves the right to modify manuscripts that do not conform to scientific, technical, stylistic or grammatical standards.

Odonatrix

Lublin

Tom 2, zeszyt 2 (lipiec 2006)

W NUMERZE (*IN THE ISSUE*):

Artykuły (*Articles*)

Paweł BUCZYŃSKI – Uwagi o występowaniu *Aeshna affinis* Vander L. w województwie lubelskim
(*Notes on the occurrence of Aeshna affinis in the Lublin district*). ..... 33.

Notatki (*Notes*)

Szymon ŚNIEGULA – Przygoda z *Somatochlora sahlbergi* Trybom. (*The adventure with Somatochlora sahlbergi Trybom*). ..... 36.

Grzegorz TOŃCZYK – Ważki (Odonata) Łodzi – dane z kolekcji Ernsta Koeppena. (*Dragonflies (Odonata) of the City Łódź – data from Ernst Koeppen's collection*). ..... 39.

Grzegorz TOŃCZYK – Notatki odonatologiczne z okolic Jeziora Wigierskiego. (*Odonatological notes from the vicinities of the Wigry Lake*). ..... 40.

Grzegorz TOŃCZYK – Ważki (Odonata) obserwowane nad Zatoką Pucką. (*Dragonflies (Odonata) recorded at the Puck Bay*). ..... 42.

Sprawozdania i komunikaty (*Reports and announcements*)

Paweł BUCZYŃSKI – 25. coroczny zjazd Towarzystwa Odonatologów Niemieckojęzycznych (GdO), Essen (Niemcy), 17-19.03.2006. (*25. annual meeting of the Society of German-Speaking Odonatologists (GdO), Essen (Germany), March 17-19, 2006*). ..... 44.

Literatura i recenzje (*Literature and reviews*)

Grzegorz TOŃCZYK – „Świtezianka” – zakazany biuletyn. (*“Świtezianka” – a forbidden newsletter*). ..... 46.

Paweł BUCZYŃSKI – Atlas rozmieszczenia ważek w Turynii. (*Distribution atlas of the dragonflies in the Thuringia*). ..... 47.

Paweł BUCZYŃSKI – Polskie i dotyczące Polski prace odonatologiczne opublikowane w I połowie roku 2006, z uzupełnieniem wykazu za rok 2005. (*Polish and dedicated to Poland odonatalogical papers published in the 1st half of the year 2006 and additions to the year 2005*). ..... 48.

Różności (*Varia*)

Paweł BUCZYŃSKI, Grzegorz TOŃCZYK – Sprawozdanie z działalności Sekcji Odonatologicznej PTEnt. w roku 2005. (*Report on activities of the Odonatological Section of the Polish Entomological Society in 2005*). ..... 50.

Alicja MISZTA – Poszukiwany, poszukiwana – refleksje na początku piątego roku monitorowania ważek na Górnym Śląsku. (*We search him; we search her – reflections on the beginning of the fifth year of dragonfly monitoring the Upper Silesia*). ..... 52.

Edyta BUCZYŃSKA – Komiks. Przygody ważki z Lublina: Kłopoty z bagażem. (*Cartoon strip. Adventures of the dragonfly from Lublin: Problems with luggage*). ..... 53.

Część redakcyjna (*Editorial*)

Listy do i od redakcji (*Letters to and from the Editorial Office*). ..... 54.

Adresy autorów (*Addresses of authors*). ..... 55.

Indeks zawartości tomu 2, 2006 (*Index of the contents of the Volume 2, 2006*). ..... 55.